

ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 5^{ΗΣ} ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1985

ΠΡΟΕΔΡΙΑ ΛΟΥΚΑ ΜΟΥΣΟΥΛΟΥ

ΑΝΑΙΡΕΣΙΣ ΙΣΧΥΡΙΣΜΩΝ ΠΕΡΙ ΣΛΑΒΙΚΗΣ ΚΑΤΑΓΩΓΗΣ
ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΙΕΡΑΠΟΣΤΟΛΩΝ ΤΩΝ ΣΛΑΒΩΝ
ΚΥΡΙΛΛΟΥ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΙΟΥ

(*Ἐπ' εὐκαιρίᾳ τοῦ Πανηγυρισμοῦ τῆς ἱερᾶς Μνήμης τῶν ἐνδόξων
ἀνδρῶν κατὰ τὸ 1985*)

ΟΜΙΛΙΑ ΤΟΥ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟΥ κ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΜΠΟΝΗ

Τὸ ἔτος 1985 δύναται νὰ θεωρηθῆ ἔτος ἀφιερωμένον εἰς τὴν ἱερὰν Μνήμην τῶν ἀγίων ἀδελφῶν Κ υ ρ ῖ λ λ ο υ καὶ Μ ε θ ο δ ῖ ο υ, τῶν ἐνδόξων ἱεραποστόλων καὶ φωτιστῶν τῶν Σλάβων. Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο τὸ Σεπτὸν Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ὁμοῦ μετὰ τῆς ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐντελῶς ἰδιαίτερος ἡ ἱερὰ Μητρόπολις Θεσσαλονίκης θὰ ἐκφράσων τὰ αἰσθήματα εὐλαβείας καὶ θαυμασμοῦ εἰς τοὺς δύο ἀδελφούς, κατ' ἐξοχὴν δὲ ἡ γενέτειρα αὐτῶν, ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς 1100 ἐπετείου ἀπὸ τῆς κοιμήσεως τοῦ Μ ε θ ο δ ῖ ο υ καὶ τῶν 1115 ἐτῶν ἀπὸ τῆς κοιμήσεως τοῦ Κ υ ρ ῖ λ λ ο υ. Πιθανὸν ὁ πανηγυρισμὸς νὰ ἐπεκταθῆ τόσοσιν καὶ ἀπὸ τὰς λοιπὰς Ὁρθοδόξους Ἐκκλησίας — Πατριαρχεῖα καὶ αὐτοκεφάλους Ἐκκλησίας —, ὅσων καὶ ὑπὸ τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας. Καλούμεθα λοιπὸν οἱ Πανέλληνες οἱ ἀπανταχοῦ τῆς γῆς ὅχι ἀπλῶς νὰ συνορτάσωμεν μεθ' ὄλων τῶν λαῶν, τῶν τιμώντων τὴν Μνήμην αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ κάθε ἕνας ἐξ ἡμῶν νὰ ἀφιερωθῶμεν διὰ περισυλλογῆς εἰς τὴν μελέτην τοῦ μεγαλειώδους ἔργου αὐτῶν, ἵνα ἀντλήσωμεν διδάγματα περὶ τοῦ τί δύναται ἡ Ἑλληνικὴ Ψυχὴ, ἢ ἐν Πίστει εἰς τὸν Θεὸν καὶ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Ὁρθοδοξίαν νὰ

ἐπιτελέσῃ εἰς ἀναγέννησιν καὶ ἀνόρθωσιν τοῦ καὶ σήμερον «ἐν σκιᾷ θανάτου» κατακειμένου κόσμου.

Μικρὸν δεῖγμα τιμητικῆς εὐλαβικῆς συνεισφορᾶς εἰς τὴν ἱερὰν Μνήμην τῶν δύο ἐνδόξων ἀδελφῶν, ἔστωσαν καὶ οἱ λόγοι μου κατὰ τὴν σημερινήν Ὅμιλίαν. Τὸ θέμα τῆς Ὅμιλίας μου εἶναι: «*Ἀναίρεσις ἰσχυρισμῶν περὶ σλαβικῆς καταγωγῆς τῶν Ἑλλήνων ἱεραποστόλων τῶν Σλάβων Κυρίλλου καὶ Μεθοδίου*». Προέθεσα ὡς σκοπὸν πρῶτιστα πάντων, ὅπως δώσω ἀφορμὴν, ὥστε νὰ καταστῇ μέτοχον καὶ τὸ πολὺ δημόσιον, ὄχι μόνον τοῦ μεγαλειώδους ἱεραποστολικοῦ καὶ ἐκπολιτιστικοῦ τῶν ἔργου μεταξὺ ἀπολιτίστων λαῶν καὶ κατ' ἐξοχὴν τῶν Σλάβων, ἀλλ' ἅμα νὰ γνωρίσῃ καὶ τὸ πλῆθος τῶν προβλημάτων, ἅτινα ἀνακύπτουν περὶ τὴν ἐξιχνίασιν τῆς καταγωγῆς αὐτῶν καὶ τῆς κοινωνικῆς καθόλου θέσεως τοῦ ὄλου εὐγενοῦς Οἴκου αὐτῶν. Θεωρῶ λοιπὸν ἐμαυτὸν εὐτυχῆ, διότι μοῦ δίδεται ἡ εὐκαιρία νὰ ἐκθέσω τὰ συμπεράσματα πολυετῶν ἐρευνῶν μου ἐπὶ τοῦ προηγουμένου ἀλύτου ἢ καὶ ἀμφισβητουμένου προβλήματος τῆς καταγωγῆς τῶν ἱερῶν προσώπων Κυρίλλου καὶ Μεθοδίου. Εἶναι δι' ἐμὲ φυσικὸν νὰ μὲ συγκινή βαθύτατα τὸ θέμα τοῦτο, περὶ τὸ ὁποῖον ἀσχολοῦμαι ἀπὸ 45 ἐτῶν περίπου καὶ διὰ τὸ ὁποῖον Θεῖος φωτισμὸς κατηύθυνε τὰς σκέψεις μου, ὥστε νὰ δώσω λύσεις ὀριστικὰς, ὡς μετὰ βεβαιότητος διατείνομαι, ἐπὶ μεγάλων καὶ σπουδαίων προβλημάτων, τέως ἀλύτων θεωρουμένων ἢ καὶ ἀθραιέτως καὶ κατὰ τὸ σλαβικὸν πολιτικὸν συμφέρον ἐξηγουμένων. Πολλὰς Μελέτας ἐπὶ τοῦ ὑπ' ὄψιν θέματος ἐδημοσίευσα καὶ πολλὰς Ἀνακοινώσεις σχετικὰς ἔκαμα καὶ εἰς Διεθνή Συνέδρια. Τρεῖς δὲ κύρια Μελέται μου συμπεριελήφθησαν εἰς ἐνιαῖον τόμον, μάλιστα μετὰ γερμανικῆς μεταφράσεως.

* * *

Ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως ἐν ἔτει 1969 τοῦ ἔργου ἡμῶν ὑπὸ τὸν ἐνιαῖον τίτλον: «*Οἱ ἅγιοι ἱεραπόστολοι τῶν Σλάβων Κυρίλλος καὶ Μεθόδιος καὶ ἡ Βασιλικὴ τοῦ ἁγίου Δημητρίου Θεσσαλονίκης*», τοῦ περιλαμβάνοντος τρεῖς αὐτοτελεῖς Μελέτας, ἀποτελούσας ἐνιαῖαν συμβολὴν διακριβώσεως τῆς καταγωγῆς τούτων — ἐλληνικῆς ἢ σλαβικῆς —, δι' ὧν κατελήξαμεν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι οὗτοι ἀσφαλῶς πρέπει νὰ συνεδέοντο στενῶς διὰ συγγενείας μετὰ τοῦ βυζαντινοῦ αυτοκρατορικοῦ Οἴκου τῆς Δυναστείας τοῦ Ἀμορίου, ἠγέρθησαν, ὡς ἤτο ἐπόμενον, ἀμφιβολία. Οἱ ἀμφιβάλλοντες ἠρῶντο — ἂν καὶ οὐχὶ κατηγορηματικῶς — τὴν ἐλληνικὴν καταγωγὴν τούτων, ἔθετον ὅμως ὑπὸ ἀμφισβήτησιν τὴν ἡμετέραν θέσιν, ὡς μὴ πλήρως ἀποδεικτικὴν. Ἡ παλαιὰ αὕτη θεωρία περὶ μὴ ἐλληνικῆς καταγωγῆς τούτων, ἐπιστημόνων τινῶν ἐκ τοῦ σλαβικοῦ χώρου κυρίως,

ἀντεκρούσθη ὑπὸ τοῦ δεινοῦ βυζαντινολόγου ἀοιδίμου *Francis Dvornik* διὰ τοῦ κλασσικοῦ ἔργου του: «Περὶ Κυρίλλου καὶ Μεθοδίου»¹.

Πᾶσαι αἱ προσπάθειαι αὗται ἀνελήφθησαν μὲ προμελετημένην σκοπιμότητα. Ἀπέβλεπον δηλαδή οἱ ἀρνηταὶ τῆς ἐλληνικῆς καταγωγῆς *Κυρίλλου* καὶ *Μεθοδίου* εἰς τὸ νὰ ὀδηγήσουν εἰς τὴν — ἔστω καὶ ἔμμεσον — ἀποδοχὴν τῆς σλαβικῆς των καταγωγῆς. Προφανῶς καὶ τὸ περὶ *Μακεδονίας* «Θέμα», ὡς τὸ ἐχαρακτῆριζον, ἢ «πρόβλημα» ὡς τὸ προέβαλλον, ἔπαιξε καὶ παίζει μέχρι σήμερον καὶ ἰδίᾳ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας, οὐχὶ περιφρονητέον πολιτικὸν ρόλον. Πρὸς ἐνίσχυσιν δὲ τοῦ ἀπωτέρου ἢ ἔγγυτέρου, ὡς πιστεύουν, σκοποῦ των, θέτουν εἰς μέσον καὶ τὸ πρόβλημα τῆς *Καταγωγῆς* τῶν Ἑλλήνων ἱεραποστόλων καὶ φωτιστῶν τῶν Σλάβων *Κυρίλλου* καὶ *Μεθοδίου*. Ἄλλ' αἱ τάσεις καὶ ἐπιδιώξεις αὗται οὔτε νέαι εἶναι οὔτε καὶ διὰ νέων ἐπιχειρημάτων ἱστορικῶν δικαιολογοῦνται. Παρὰ ταῦτα ἢ σλαβικὴ προπαγάνδα δὲν ἔπαυσε, οὐδὲ παύει καὶ σήμερον νὰ προβάλλῃ ἔωλα καὶ ψευδεπίπλαστα ἐπιστημονικῶς ἐπιχειρήματα γραπτῶς καὶ δι' Ἀνακοινώσεων εἰς Διεθνῆ Συνέδρια, εἰς ἐπιστημονικοὺς Συλλόγους, ἀκόμη καὶ δι' ἐντύπων δημοσιογραφικοῦ χαρακτῆρος φυλλαδίων!

Ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε δημοσιευθειῶν Μελετῶν, ἢ σοβαρωτέρα ἢ μᾶλλον σοβαροφανῆς, εἶναι ἢ τοῦ ἐν *Dumbarton Oaks* βυζαντινολόγου *Ihor Sevcenko*, ὑπὸ τὸν τίτλον «*On the social background of Cyril and Methodius, Prag 1971*» — «*Studia Palaeoslovenica*» 1971, ἐκ σελίδων δέκα (ἐκδόσεως τῆς ἐν Πράγᾳ Ἀκαδημίας). Εἰς τὴν σύντομον Μελέτην του ὁ συγγραφεὺς ἐπιζητεῖ νὰ ἀποδείξῃ τὸν *Λέοντα* «δρογγάριον», τὸν πατέρα τῶν δύο ἱεραποστόλων, κατωτέρας κοινωνικῆς θέσεως καὶ ἐπομένως τὰ συμπεράσματα τοῦ *Κ. Μπόνη* πρέπει νὰ θεωρηθῶν, ἂν μὴ τι ἄλλο, «περίεργα» καὶ μάλιστα τὰ ἐκτιθέμενα πρὸς κατοχύρωσιν τοῦ ἰσχυρισμοῦ του περὶ «βασιλικῆς» «καταγωγῆς» τῶν δύο ἀδελφῶν καὶ παρὰ τὴν ρητὴν διαβεβαίωσιν τῶν δύο «*Βίων*» *Κυρίλλου* καὶ *Μεθοδίου*, περὶ «*εὐγενοῦς καταγωγῆς καὶ πλοσίου*» ἀμφοτέρων τῶν γονέων των. Παρὰ ταῦτα ὁ *Ρῶσσο* βυζαντινολόγος διὰ παρακεκινδυνευμένων ἀναζητήσεων, μὲ βάσιν πεπαλαιωμένας ρωσσικὰς Μελέτας, διαμφισβητεῖ ὄχι μόνον τὴν «*εὐγενῆ*» καταγωγὴν τῶν δύο ἀδελφῶν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐλληνικὴν των προέλευσιν, στηριζόμενος κυρίως εἰς δύο ἐπιχειρήματα. Πρῶτον ὅτι ὁ τίτλος καὶ τὸ ἀξίωμα τοῦ «*δρογγαρίου*» εἶχε ὑποβαθμισθῆ κατὰ τὸν Θ' αἰῶνα καὶ δεύτερον ὅτι τὸ «Θέμα» τῆς Θεσσαλονίκης εἶχε ἰδρωθῆ μετὰ τὸ 836 καὶ μάλιστα μετὰ βεβαιότητος τὸ 856. Τὰ ἐπιχειρήματα τοῦ *Σεβσένκο* θὰ

1. *Fr. Dvornik, Les Légendes de Constantin et de Méthode vues de Byzance, Prague 1933, 33 ἐ.έ.*

ἐλέγξωμεν ἐπ' εὐκαιρία κατωτέρω. Λεχθήτω πάντως προκαταβολικῶς ὅτι ἡμεῖς ὄχι μόνον δὲν ἀφιστάμεθα τῆς βεβαιωθείσης διὰ τῶν ἐρευνῶν μας «βασιλικῆς» καταγωγῆς τῶν ἀυταδέλφων Κυρίλλου καὶ Μεθοδίου, ἀλλ' ἔτι μᾶλλον ἐστερεώθημεν ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἀντιρρήσεων, τὰς ὁποίας μετ' ἔλεγχον καὶ θὰ ἀναιρέσωμεν.

Α. ΙΕΡΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗ ΔΡΑΣΙΣ

Δύο ἀρχαιόταται πηγαὶ τοῦ καθόλου Βίου καὶ τῆς ὅλης δράσεως τῶν ἐνδόξων ἀδελφῶν, ἦτοι ὁ «Βίος Κωνσταντίνου-Κυρίλλου (—BK) καὶ ὁ «Βίος Μεθοδίου» (—BM) ἐπισημαίνουν τὰ ὀνόματα τῶν γονέων αὐτῶν, τὴν εὐγενῆ τούτων καταγωγὴν, τὴν κοινωνικὴν των θέσιν καὶ ἐπὶ πλέον ὅτι ἀμφοτέροι ἦσαν «πλούσιοι». Ὁ ἐν Θεσσαλονίκῃ καθηγητῆς Ἰωάν. Ε. Ἀναστασίου, ἐξέδωκε διὰ μεταφράσεως εἰς τὴν Ἑλληνικὴν τοὺς «Βίους» τούτους, ὑπὸ τὸν τίτλον: «Βίος Κωνσταντίνου-Κυρίλλου. Βίος Μεθοδίου. Βίος Κλήμεντος Ἀχιρίδος», Θεσσαλονίκη 1968 (Ἀνάτυπον ἐκ τοῦ IB' τόμ. τῆς ΕΕΘΣΧ Θεσσαλονίκης, σ. 113 - 202). Ὁ κ. συνάδελφος εἶναι ἀξίως ἐπαίνου, διότι κατέστησε προσιτὰς εἰς τὸ πολὺ δημόσιον τὰς σπουδαιότητας πηγὰς, ἐξ ὧν ἀπαξάπαντες οἱ ἐπιστήμονες βυζαντινολόγοι καὶ σλαβολόγοι ἠντλησαν καὶ ἀντλοῦν τὰ τῆς ζωῆς καὶ τῆς θαυμαστῆς δράσεως τῶν περὶ ὧν ὁ λόγος ἀγίων ἀδελφῶν. Εἰς ἐνδιαφέρουσαν συνοπτικὴν Εἰσαγωγὴν ὁ κ. Ἀναστασίου ἀναπτύσσει ὅλα τὰ προβλήματα τῆς προελεύσεως καὶ τοῦ πιθανοῦ χρόνου τῆς συντάξεως, ὡς καὶ τῶν πιθανῶν συγγραφέων τῶν «Βίων». Ἐν τῇ συνεχείᾳ τῆς ἐκθέσεως ἡμῶν θὰ ἐπισημάνωμεν τὰ ἀπαραίτητα ἐκεῖνα χωρία τῶν «Βίων» καὶ ὅλα τὰ στοιχεῖα, ἅτινα παρέσχον ἀφορμὰς εἰς τοὺς σλαβολόγους νὰ προβάλλουν τὸν ἰσχυρισμὸν ὅτι καὶ οἱ δύο «Βίοι» ἔχουν σλαβικὴν τὴν προέλευσιν, ἐνῶ ἄλλοι δέχονται ὅτι αἱ πρωταρχικαὶ αὐθεντικαὶ πηγαί, ἐξ ὧν συνετέθησαν εἶτα οἱ «Βίοι» ἦσαν ἐλληνικαί. Ἡ Εἰσαγωγὴ τοῦ ἀνωτέρω ἔργου τοῦ κ. Ἀναστασίου ἀναλύει ἐν συντομίᾳ τὰ ἀνακύπτοντα ἐρωτηματικά.

Ἀλλὰ πρὶν ἢ προβῶμεν εἰς ἀναίρεσιν τῶν ἰσχυρισμῶν τοῦ Σεβσένκο, εἶναι ἀπαραίτητον, πρὸς πληρεστέραν ἐνημέρωσιν, ὅπως, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν δύο σπουδαιότατων πηγῶν τῶν δύο «Βίων», ἐκθέσωμεν λίαν περιληπτικῶς στοιχεῖα τινὰ τῆς δράσεως τῶν ἐνδόξων τούτων ἀνδρῶν. Ὑπὸ πάντων ὁμολογεῖται, ὅτι εἰς τὸ Πάνθειον τῶν μεγάλων πνευματικῶν Μορφῶν τῆς ἀνθρωπότητος, ὅπως ἐξαιρετικὴν θέσιν κατέχουν οἱ Ἑλληνες ἱεραπόστολοι τοῦ Βυζαντίου καὶ φωτισταὶ τῶν Σλάβων Κύριλλος καὶ Μεθόδιος. Οὗτοι, μὲ τὸ γιγάντιον ἱστορικὸν ἔργον των, ἐδημιούργησαν τὰς προϋποθέσεις διὰ τὴν πνευματικὴν ἀνάπτυξιν τῶν σλαβικῶν λαῶν καὶ τὴν ἔνταξιν

αὐτῶν εἰς τὴν σφαῖραν τῶν χριστιανικῶν καὶ πεπολιτισμένων ἔθνων. Οὗτοι, ὅσον οὐδεὶς ἄλλος εὐηργέτησαν τοὺς σλαβικοὺς λαοὺς καὶ δικαίως κατέχουν μέχρι σήμερον τόσον περίοπτον θέσιν εἰς τὴν συνείδησιν αὐτῶν, τιμώμενοι ὡς ἱεραπόστολοι, πρωτοδιδάσκαλοι καὶ φωτισταὶ των. Διὰ τῆς μεγαλοφροῦς συλλήψεως τῆς δημιουργίας τοῦ σλαβικοῦ ἀλφαβήτου καὶ τῆς μεταφράσεως τῆς Ἁγίας Γραφῆς καὶ τῶν Λειτουργικῶν κειμένων εἰς τὴν τότε ἀδιαμόρφωτον σλαβικὴν γλῶσσαν, ἣ ὁποία ἔστερεῖτο ὄρων καὶ ἐκφράσεων πρὸς ἀπόδοσιν τῶν λεπτῶν θεολογικῶν ἐννοιῶν, οἱ ἄγιοι Κύριλλος καὶ Μεθόδιος ἀνεδείχθησαν οἱ θεμελιωταί, οἱ ἀρχιτέκτονες καὶ οἱ οἰκοδόμοι τῆς σλαβικῆς παιδείας καὶ Γραμματείας.

Οἱ ἐγγενοῦς ἐλληνικῆς καταγωγῆς καὶ δὴ καὶ βασιλικῆς ἐξ αἵματος, ὡς ἀπεδείξαμεν εἰς τὰς τρεῖς Μελέτας ἡμῶν, ἔνδοξοι ἱεραπόστολοι ἦσαν τέκνα τοῦ ἐν Θεσσαλονίκῃ «δρουγγαρίου» Λέοντος, ἀδελφοῦ τοῦ λογοθέτου καὶ πρωθυπουργοῦ ἐπὶ Θεοδώρας, Θεοκτίστου. Οὗτοι ἔτυχον ἐπιμεμελημένης ἀγωγῆς καὶ λαμπρᾶς μορφώσεως, φοιτήσαντες εἰς τὰ καλλίτερα σχολεῖα τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἀκολούθως ἀφιέρωσαν ἑαυτοὺς μετ' αὐταπαρνήσεως εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους καὶ διηκόνησαν εἰς ὑψηλὰς διοικητικὰς, ἐκπαιδευτικὰς καὶ ἐκκλησιαστικὰς θέσεις. Ὁ Μεθόδιος διετέλεσεν «Ἀρχων» βυζαντινῆς ἐπαρχίας τῆς Μακεδονίας («Ἀρχοντίας») καὶ ἐν συνεχείᾳ Ἠγούμενος τῆς περιφήμου ἱερᾶς Μονῆς Πόλυχρονίου, ὁ δὲ Κύριλλος διετέλεσε Βιβλιοθηκᾶριος καὶ εἶτα Καθηγητὴς τῆς Φιλοσοφίας ἐν τῇ Σχολῇ τῆς Μαγναύρας, μαθητὴς διατελέσας πρότερον τοῦ Λέοντος τοῦ μαθηματικοῦ, Ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης, ὕστερον δὲ συνάδελφος τούτου ἐν τῷ Πανδιδασκτηρίῳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅπως καὶ μετὰ τοῦ μεγάλου Πατριάρχου Φωτίου.

Περὶ τὸ 855 ὁ Κωνσταντῖνος ἐστάλη εἰς ἐπικίνδυνον ἀποστολὴν, διπλωματικὴν καὶ θρησκευτικὴν, εἰς τὸ Χαλιφᾶτον τῆς Βαγδάτης, περατώνσας τὴν ἀποστολὴν του λίαν ἐπιτυχῶς, χάρις εἰς τὴν εὐρεϊάν του μόρφωσιν, τὴν εὐστροφίαν τοῦ πνεύματος καὶ τὴν διαλεκτικὴν του ἰκανότητα. Μετὰ ταῦτα, περὶ τὸ 860 ὁ αὐτοκράτωρ Μιχαήλ Γ' (842/67) ἀπέστειλε τοὺς δύο ἀδελφοὺς Κωνσταντῖνον καὶ Μεθόδιον, ἐπὶ διπλωματικῇ καὶ θρησκευτικῇ καὶ πάλιν ἀποστολῇ, εἰς τὴν χώραν τῶν Χαζάρων, πέραν τῆς Κριμαίας. Παρὰ τὰς δυσκολίας καὶ τοὺς κινδύνους καὶ ἡ ἀποστολὴ αὕτη ἐστέφθη ὑπὸ ἐπιτυχίας. Τὸ 863 οἱ ἄγιοι ἀδελφοὶ ἀνέλαβον τὸ σπουδαιότατον καὶ σημαντικώτερον ἔργον τῆς ζωῆς των, τὴν ἀποστολὴν εἰς τὴν Μοραβίαν καὶ Παννονίαν, πρὸς ἐμπέδωσιν καὶ περαιτέρω διάδοσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ, κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ βυζαντινοῦ τελετουργικοῦ προτύπου. Αἱ δύο προηγηθεῖσαι ἀποστολαὶ ἦσαν περιορισμένης χρονικῆς διαρκείας καὶ ἀπέβλεπον εἰς τὴν ἀπόδειξιν τῆς ὑπεροχῆς τοῦ Χριστιανισμοῦ ἔναντι τοῦ Μωαμεθα-

νισμού. Εἰς τὴν τρίτην ἀποστολήν, ἡ ὁποία ἀπέβλεπεν εἰς τὴν περαιτέρω διάδοσιν τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ τοῦ βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ μεταξὺ τῶν ἐγκατεστημένων ἐκεῖ σλαβικῶν λαῶν, δηλ. ἐν τῇ Κεντρικῇ Εὐρώπῃ, οἱ ἅγιοι ἀδελφοὶ Κωνσταντῖνος καὶ Μεθόδιος ἀφιέρωσαν ὅλην τὴν ζωὴν των. Παρὰ τὰς διαβολάς, τὰς δολοπλοκίας καὶ τοὺς ἀπηνεῖς διωγμοὺς ἐκ μέρους τοῦ Λατινο-γερμανικοῦ κλήρου, ἡ ἀποστολὴ αὕτη εἰς τὴν Μοραβίαν καὶ τὴν Παννονίαν, καὶ ἀφοῦ οὗτοι ἔφθασαν εἰς τὰ Νότια τῆς Πολωνίας, τῆς Λευκορωσσίας καὶ Οὐκρανίας, ἐσημείωσε τὴν πλέον καταπληκτικὴν ἐπιτυχίαν. Καὶ τοῦτο ὠφείλετο εἰς τὸ ὅτι οἱ Θεσσαλονικεῖς ἱεραπόστολοι ἦσαν φορεῖς τοῦ δημοκρατικοῦ καὶ φιλελευθέρου ἑλληνοχριστιανικοῦ πνεύματος, τὸ ὁποῖον σέβεται τὴν ἰδιαιτερότητα καὶ ὄντοτητα ἀτόμων καὶ ἐθνῶν.

Τὸ πρῶτον καὶ κυριώτερον χαρακτηριστικὸν τοῦ ἱεραποστολικοῦ ἔργου των μεταξὺ τῶν Σλάβων ὑπῆρξεν ἡ κήρυξις τοῦ Χριστιανισμοῦ εἰς τὴν σλαβικὴν γλῶσσαν καὶ ἡ εἰσαγωγή ταύτης εἰς τὴν Θεῖαν Λατρείαν. Πρὸς τοῦτο, ἅμα τῇ ἀφίξει των, ἀφοῦ πρότερον ἐφεῦρον τῇ βοήθειά τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης τὸ σλαβικὸν ἀλφάβητον, μετέφρασαν πολλὰ βιβλία τῶν Ἁγίων Γραφῶν καὶ τὰ ἀπαραίτητα λειτουργικὰ κείμενα εἰς τὴν σλαβικὴν γλῶσσαν καὶ ὑπερήσπισαν μὲ συνέπειαν καὶ παρρησίαν τὸ ἀναφαίρετον δικαίωμα ἐκάστου λαοῦ, ὅπως λατρεύῃ τὸν Θεὸν ἐν τῇ ἰδίᾳ γλώσσῃ, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἠνέχθη μὲν τότε ἡ Ρωμαιο-Καθολικὴ Ἐκκλησία, λόγῳ πολιτικῆς σκοπιμότητος, υἰοθέτησεν ὁμως τοῦτο πρὸ ὀλίγων ἐτῶν εἰς τὴν Β' σύνοδον τοῦ Βατικανοῦ.

Ἐτερον ἄξιον ἐξάρσεως χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τοῦ ἱεραποστολικοῦ ἔργου τῶν δύο ἀδελφῶν ὑπῆρξεν ἡ προσπάθειά των νὰ δημιουργήσουν ἐγχώριον Κλήρον. Πρὸς τοῦτο, σχεδὸν ἅμα τῇ ἀφίξει των εἰς Μοραβίαν, ἤρριξαν σχολεῖα, προσελκύσαντες πολλοὺς μαθητάς, οἱ ὁποῖοι ὕστερον ἐχειροτονήθησαν καὶ συνέχισαν μὲ ἐνθεον ζῆλον καὶ ἐνθουσιασμόν τὸ μεγαλειῶδες ἔργον τῶν διδασκάλων των, μάλιστα μετὰ τὴν εἰς Κύριον ἐκδημίαν των. Ὡς γνωστόν, ὁ Κύριλλος ἀπέθανεν εἰς τὴν Ρώμην τὸ 869, ὁ δὲ Μεθόδιος εἰς τὴν Μοραβίαν τὸ 885. Ἡ θαυμαστὴ ἐπιτυχία τοῦ ἱεραποστολικοῦ ἔργου των εἰς τοὺς σλαβικούς, λαούς, εἶναι καρπὸς μόχθου, τοῦ ἀποστολικοῦ ζήλου καὶ τοῦ πρᾶγματι ἁγίου βίου τῶν Θεσσαλονικέων ἀδελφῶν Κυρίλλου καὶ Μεθοδίου².

Ἐνταῦθα ἐπιθυμῶ νὰ μνημονεύσω ὅτι ὁ Πάπας Ἰωάννης - Παῦλος ὁ Β', πολωνικῆς καταγωγῆς, ἔσπευσε σχεδὸν ἅμα τῇ ἐκλογῇ καὶ ἐγκαταστάσει του, νὰ δηλώσῃ τὴν παραμονὴν τοῦ Νέου Ἔτους 1980 δ' ἐπισήμου Παπικοῦ Γράμματος,

2. Franz Grivec, *Konstantin und Method, Lehrer der Slaven*. Wiesbaden 1960, σ. 1 - 271 (συστηματικὴ βιογραφία τῶν δύο ἀδελφῶν).

ὅτι ἀναγνωρίζει τοὺς ἱεραποστόλους τῶν Σλάβων, *Κύριλλον* καὶ *Μεθόδιον*, «*προστάτας*» τῆς *Εὐρώπης*. Ὁ *Κύριλλος* χαρακτηρίζεται ἰδιαίτερος ὡς ὁ σλαβικός *Οὐλφίλας* (311 - 382/3). Ὁ *Οὐλφίλας* θεωρεῖται ὁ δημιουργὸς τῆς γοτθικῆς γραφῆς, ὡς ὁ *Κύριλλος* τῆς γλακωνικῆς ἢ παλαιοσλαβικῆς γραφῆς. Σημειωτέον ὅτι ὁ *Οὐλφίλας* μετέφρασεν εἰς τὴν γοτθικὴν τὴν Ἀγίαν Γραφήν, ἣτο δὲ αἰρετικός «ὁμοιουσιανός».

Ἄς μοὶ ἐπιτραπῆ ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ νὰ διορθώσω καὶ συμπληρώσω σημειᾶ τινὰ τῆς κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος Ὀμιλίας περὶ Μακεδονίας τοῦ πρώην Ὑπουργοῦ Βορείου Ἑλλάδος κ. Μάρτη ἐν τῇ Ἀρχαιολογικῇ Ἐταιρείᾳ, ἀναφερόμενα εἰς τὴν ἀνωτέρω δῆλωσιν τοῦ Πάπα καὶ τὸν ὑπὸ τούτου χαρακτηρισμὸν τῶν ἱεραποστόλων τῶν Σλάβων. Οἱ ἀδελφοί, *Κύριλλος* καὶ *Μεθόδιος*, ἀναφέρονται ἐν τῷ Γράμματι τοῦ Πάπα ὅτι «κατήγοντο ἐκ τῆς Μακεδονικῆς Θεσσαλονίκης». (Παρατηρητέον ἀποφεύγεται ὁ ὄρος «Ἑλληνικῆς» Θεσσαλονίκης). Οὗτοι, συνεχίζει τὸ Παπικὸν Γράμμα, «ἐθεωροῦντο» — καὶ ὄχι ὅτι ἦσαν — Ἑλληνας, ἐν τούτοις ὁμίλουν ὡσαύτως τὴν σλαβικὴν γλῶσσαν καὶ πιθανῶς ἦσαν σλαβικῆς καταγωγῆς! Καὶ συνεχίζει ἡ Παπικὴ διακήρυξις: «Σημειωτέον δὲ ὅτι οἱ Σλάβοι κατὰ τὴν διαδρομὴν των πρὸς Δυσμὰς καὶ πρὸς Νότον, ἐν τῇ μετακινήσει τῶν λαῶν, ἔφθασαν οὗτοι μέχρι καὶ τῆς Βορείου Ἑλλάδος, ἔνθα καὶ σήμερον ἀκόμη ζοῦν ἐν τῇ Μακεδονίᾳ ὑπόλοιπα σλαβικῶν πληθυσμῶν!» Ταῦτα ἐν τῷ Παπικῷ Γράμματι. Ἐπίσης εἰς ἄρθρον τῆς ἐγκρίτου Ἐφημερίδος «Frankfurter Zeitung», Mittwoch 31 Dek. 1980, Nr. 303/D, ἀνωνόμου συντάκτου καὶ πιθανώτατα ἐπισήμου προελεύσεως, ἀναφέρονται τὰ ἑξῆς: «Κατὰ τὸν 10^ο αἰ. ὑπῆρξεν, ἐν συνδυασμῶ καὶ συσχετίσει πρὸς τὴν ἐθνικὴν ἀφύπνισιν τῶν Σλάβων, μία *Κυριλλο-Μεθοδιανὴ Ἀναγέννησις*. Ὅτε ἐν ἔτει 1963 ἐπανηγουρίσθη ἐν Μοραβίᾳ καὶ Βοημίᾳ τὸ Ἴωβηλαῖον τῆς 1000ετηρίδος ἀπὸ τῆς ἀφίξεως τῶν ἀδελφῶν *Κυριλλου* καὶ *Μεθοδίου* εἰς τὸ μέγα τῆς Μοραβίας Κράτος, ἐδημιουργήθη μὲ τὸ ὄνομα ἀμφοτέρων τῶν ἁγίων ἱεραποστόλων μία Θρησκευτικο-Ἐκκλησιαστικὴ κίνησις, ἣτις ἐπεδίωξε νὰ ὀδηγήσῃ ὅλους τοὺς Σλάβους ὑπὸ τὴν Ρωμαϊκὴν Ἐκκλησίαν, ἵνα οὕτως ὑπερνικηθῆ καὶ τὸ Σχίσμα μεταξὺ Ρώμης καὶ Βυζαντίου, ὅπερ Σχίσμα εἶχε διαιρέσει τοὺς Σλάβους μετὰ θλίψεως!»!

Τόσον ἡ ἐπίσημος δῆλωσις τοῦ Πάπα, ὅσον καὶ ὁ ἄγνωστος ἀρθρογράφος ἔχουν ὡς στόχον νὰ προβάλουν καὶ νὰ ἐξάρουν τὴν στάσιν τῆς Ρωμαιο-Καθολικῆς Ἐκκλησίας ἔναντι τῶν ἱεραποστόλων τῶν Σλάβων καὶ νὰ ἐπισημάνουν τὴν ὀρθὴν πολιτικὴν, τὴν ὁποίαν ἠκολούθησεν ὡς πρὸς τὴν χρῆσιν ἐν τῇ Θείᾳ Λειτουργίᾳ τῆς σλαβωνικῆς-γλακωνικῆς γλώσσης ὑπ' αὐτῶν καὶ ἐπομένως νὰ καταδειχθῆ τὸ μέγα ἐνδιαφέρον τῆς Ρωμαιο-Καθολικῆς Ἐκκλησίας ὑπὲρ τοῦ θρησκευτικο-ἐκκλησιαστικοῦ

καὶ ἐκπολιτιστικοῦ ἔργου τῶν ἀδελφῶν *Κυρίλλου* καὶ *Μεθοδίου*. Καὶ οὕτω πως ἐνισχύεται ἡ πεποίθησις ὅτι ἡ *Δυτικὴ Ἐκκλησία* θὰ δυνηθῆ νὰ κερδήσῃ τὴν εὐνοίαν τῶν σλαβικῶν λαῶν, ἰδιοποιουμένη συγχρόνως καὶ τὸ ὅλον ἔργον τῶν ἁγίων ἱεραποστόλων, τιθεμένων μάλιστα «*προστατῶν τῆς Εὐρώπης*», εἰς τὸ πλευρὸν τοῦ ἁγίου *Βενεδίκτου*! — Ἀποφεύγω νὰ κρίνω ἐσφαλμένα ἱστορικῶς σημεῖα τοῦ τε ἄρθρου τοῦ ἀνωμένου συντάκτου, ὅπως καὶ τῆς *Παπικῆς Διακηρύξεως*. Ἄλλωστε διὰ τῆς ἡμετέρας ἐκθέσεως περὶ *Κυρίλλου* καὶ *Μεθοδίου* θὰ καταδειχθῆ ἡ ἀλήθεια τῆς καταγωγῆς, ὅσον καὶ τῆς καθόλου δράσεως τῆς ἀδελφῆς ξυνορίδος. Σημειωτέον ὅτι ἐκ τῶν ἐρευνῶν μου ἐπέισθη ἀκραδάντως περὶ τῶν συμπερασμάτων, εἰς τὰ ὁποῖα κατέληξα. Διὸ οὐδὲ κατὰ κεραίαν καὶ σήμερον ἀκόμη μεταβάλλω τὴν θέσιν μου, παρὰ τινὰς προσπαθείας ἐνίων ἐρευνητῶν νὰ θολώσουν μᾶλλον, παρὰ νὰ διαλευκάνουν ἢ πολλῶ ἤττον νὰ ἀναιρέσουν τὰ συμπεράσματα τῶν ἐρευνῶν μου.

B. ΠΕΡΙΑΗΠΤΙΚΗ ΕΚΘΕΣΙΣ ΤΩΝ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΩΝ ΤΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ ΜΟΥ

Ἐν πρώτοις εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐκθέσωμεν περιληπτικώτατα τὰ συμπεράσματα, εἰς τὰ ὁποῖα διὰ τῶν ἀνωτέρω μνημονευθειῶν *τριῶν* αὐτοτελῶν μελετῶν κατελήξαμεν καὶ διὰ τὰ ὁποῖα καὶ σήμερον οὐδὲν τὸ ἀξιόλογον θετικὸν στοιχεῖον πρὸς ἀναίρεσίν των προσεκομίσθη, ὥστε νὰ ἀποστῶμεν τῶν ἡμετέρων θέσεων.

α) Εἰς τὴν πρώτην μελέτην ὑπεδείξαμεν καί, ὡς πιστεύομεν, ἀπεδείξαμεν, ὅτι ἐπὶ *Λέοντος «δρογγαρίου»*³, τοῦ καὶ «*ἐπάροχου*» *Θεσσαλονίκης* καὶ ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ αὐτοκράτορος *Θεοφίλου* (829 - 842) καὶ τῆς αὐτο-

3. Διὰ τοὺς στρατιωτικὸς τίτλους καὶ τὰ ἀξιώματα παραπέμπομεν εἰς τὸ κλασσικὸν ἔργον τοῦ *J. B. Burgy, A history of the Eastern Roman Empire from the fall of Irene to the accession of Basil I. (A. D. 802 - 867), London 1912 σ. 221 - 231.* Ἴω. *Καραγιαννοπούλου*, Ἱστορία βυζαντινοῦ κράτους. Τόμ. Α', *Θεσ/κη* 1978 σ. 621 - 945. *Διον. Ζακυθηνοῦ*, *Βυζαντινὴ Ἱστορία (324 - 1071)* Ἀθήναι 1977. *Αἰκατ. Χριστοφίλοπούλου*, *Βυζαντινὴ Ἱστορία*, τόμ. Β' (610 - 867), Ἀθήναι 1981 σ. 257 ἐ., 268 ἐ., 296 ἐ., 284 ἐ. Γ. Ἴω. *Θεοχαρίδου*, Ἱστορία τῆς Μακεδονίας τοῦ Μεσαίωνα (285 - 1354) *Θεσσαλονίκη* 1980, σ. 239 καὶ σημ. 2.— Ἐκ τῆς ξένης βιβλιογραφίας σημειοῦμεν τὰ ἑξῆς: *Fr. Dornik*, μν. ἔ., σ. 18 ἐ., ἐνθα καθορίζει αὐτὸς τὴν θέσιν τοῦ «*δρογγαρίου*» ἐν μέσῳ τῶν στρατιωτικῶν βαθμῶν. Καταλήγει δὲ εἰς τὸ ὅτι αἱ διηγήσεις τῶν «*Βίων*» *Κυρίλλου* καὶ *Μεθοδίου* εἶναι ὡς πρὸς τὸ σημεῖον τοῦτο ἀπολύτως ἀκριβεῖς. *Hélène Ahrweiler, Byzance et la mer. La marine de guerre. La politique et les institutions maritimes de Byzance aux VIIIe - XVe siècles, Paris 1966 σ. 45 - 92.* *Διον. Ζακυθηνοῦ*, Μελέται περὶ τῆς διοικητικῆς διαιρέσεως καὶ τῆς ἐπαρχιακῆς διοικήσεως ἐν τῷ βυζαντινῷ

κρατείρας Θεοδώρας (843/56) ἡ Βασιλικὴ τοῦ ἁγίου Δημητρίου Θεσσαλονίκης, μετὰ τὴν ἐκ πυρπολήσεως καταστροφὴν τῆς κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς καταστρεπτικῆς ἐπιδρομῆς τῶν ὀρδῶν τοῦ ἐπαναστάτου Θωμᾶ⁴, ἀνεκαινίσθη αὐτὴ ἐκ βάρθρων καὶ διεκοσμήθη ἐσωτερικῶς διὰ μωσαϊκῶν ἐκπάγλου ὠραιότητος. Ἐν τῷ προσώπῳ δὲ τοῦ Λέοντος «δρογγαρίου»⁵ ἔχομεν κατὰ τὴν ἡμετέραν ἀντίληψιν, τὸν πατέρα τῶν δύο ἱεραποστόλων τῶν Σλάβων, Κυρίλλου καὶ Μεθόδιου. Καὶ τοιοῦτοτρόπως τὸ ὄλον σύμπλεγμα τοῦ προβλήματος τῆς καταγωγῆς των νὰ στρέφεται, ὡς εἰκός, πέριξ τῆς προσωπικότητος τοῦ Λέοντος «δρογγαρίου» καὶ τοῦ ὄλου κύκλου τῶν συγγενῶν του προσώπων. Ἐν προκειμένῳ ὁμως ἐκπηδᾷ ὡς φυσικὸν ἐπακόλουθον ἢ ἱστορικὴ κατοχύρωσις τῆς προσωπικότητός του, ἢ κοινωνικὴ τούτου θέσις ἐντὸς τῆς συγχρόνου κοινωνίας τῆς Θεσσαλονίκης ἐπὶ τῆς ἐποχῆς του. Μὲ τὸ εὐθὺς τιθέμενον ἐρώτημα τῆς κοινωνικῆς θέσεως τοῦ Λέοντος, εἰσερχόμεθα ἤδη εἰς θερμὸν ἐν κυριολεξίᾳ ἔδαφος. Διότι ἄλλοι ἐρευνηταὶ δὲν ἐθεώρησαν τοσοῦτον ἀναγκαῖον διὰ νὰ ἀναζητήσουν καὶ διασαφητίσουν τὸν κύκλον τῆς συγγενείας τοῦ Λέοντος «δρογγαρίου», ἐκτὸς μόνον τῆς κοινωνικῆς του θέσεως ἐν Θεσσαλονίκῃ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης⁶.

κράτει: Ἐπ. Ἐτ. Βυζ. Σπ., τόμ. 17 (1942) καὶ τόμ. 25 (1955) 1-178.— Πρὸς κατανόησιν τῆς ἐξελέξεως τῶν στρατιωτικῶν ἀξιωματῶν ἰδιαίτερας σπουδαιότητος εἶναι τὸ ἔργον τοῦ Ernst Stein, *Vom römischen zum byzantinischen Staate (284 - 476)*, Wien 1928, ἰδίᾳ σ. 76 - 93. Πρωταρχικῆς σπουδαιότητος εἶναι τὸ ἔργον τοῦ N. Oikonomides, *Les Listes de préséance byzantines des IXe et Xe siècles*, Paris 1972. Ἐπίσης ἀπαραίτητον καὶ ἀξιολογώτατον εἶναι τὸ ἔργον τοῦ Ἁγγλοῦ βυζαντινολόγου J. B. Bury, *The Imperial Administrative System in the Ninth Century with a revised text of the Kletorologion of Philotheos*, New York 1911. Ἡ Μάργα Γρηγορίου - Ἰωαννίδου ἐδημοσίευσε τοὺς συνταχθέντας ὑπ' αὐτῆς «Πίνακας», ἧτοι εὐρετήριον ἀλφαβητικὸν τῶν λημμάτων τοῦ ἀνωτέρου ἔργου τοῦ J. B. Bury, Ἐν Θεσσαλονίκῃ 1968.

4. Περὶ τοῦ ἐπαναστάτου Θωμᾶ ὄρα τὴν ἐξαιρετον μελέτην τοῦ Paul Lemerle, *Thomas le Slave: Travaux et Mémoires*, Paris 1966. Πβλ. ἐπίσης Konstantin G. Bonis, *Die Slaven-apostel Kyriillos und Methodios und die Basilika deshl. Demetrios von Thessalonike. Ein Beitrag zur Klärung der Familie dieser Heiligen und eine Deutung gewisser Mosaiken und Aufschriften des «Hl. Demetrios von Thessalonike»*, Athen 1969 (Τὸ κείμενον γερμανιστὶ καὶ ἑλληνιστὶ). Ὅρα τὸν «ἐπίλογον» τῆς πρώτης μελέτης ἡμῶν, ἔνθα ὁ λόγος περὶ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ Θωμᾶ ἐν σ. 49 ἐ.ε. καὶ σ. 137 καὶ 138 τῆς τρίτης μελέτης, ἔνθα ἐξηγοῦνται αἱ συνέπειαι τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ Θωμᾶ καὶ αἱ ἐπελθοῦσαι καταστροφαί, ἀκόμη καὶ ἐν Θεσσαλονίκῃ, ἔνθα πιθανώτατα καὶ ὁ περίπυστος Ναός τοῦ Ἁγίου Δημητρίου ἐκαύθη.

5. Ὡς πρὸς τὸ ἀξίωμα τοῦ «δρογγαρίου» διεξοδικώτερον κατωτέρω. Πβλ. καὶ τὴν προηγουμένην σημ. 3 διὰ τὴν σχετικὴν βιβλιογραφίαν.

6. Χωρὶς τὴν πρόθεσιν νὰ ἀσχοληθῶμεν ἐνταῦθα εὐρύτερον περὶ τὰ προσαγόμενα ὑπὸ τοῦ

β) Εἰς τὴν δευτέραν μελέτην ἐνησχολήθημεν μὲ τὴν ἐξέτασιν τοῦ προβλήματος τῶν ἐπιθέτων τῶν ἀξιωματῶν, τῶν ἀποδιομένων καθ' ἡμᾶς εἰς τὸν Λέοντα, ἦτοι τῶν τοῦ «δρογγαρίου», τοῦ «σακελλαρίου», τοῦ «πατρικίου» καὶ τοῦ «ἐπάρχου». Κατελήξαμεν δὲ εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι πρόκειται οὐχὶ περὶ διαφορετικῶν ὁμωνύμων προσώπων, ἀλλὰ περὶ ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ, ἦτοι τοῦ Λέοντος, τοῦ ὑπὸ τοῦ «Βίου» τοῦ Κωνσταντίνου - Κυρίλλου ὀνομαζομένου «δρογγαρίου», τοῦ καὶ πατρὸς τῶν ἱεραποστόλων τῶν Σλάβων Κυρίλλου καὶ Μεθοδίου⁷. Συγχρόνως ἐπεδιώξαμεν νὰ ἀποδείξωμεν καὶ τὴν καταγωγήν

καθηγητοῦ *Sevcenko* ἐν τῇ σημειώσει μελέτη του, ἐπὶ τοῦ παρόντος κρίνομεν ἀναγκαῖον νὰ τονίσωμεν καὶ πάλιν ἐνταῦθα τὸ ὅτι, κατὰ τὴν ἡμετέραν ἔκθεσιν περὶ τῆς «καταγωγῆς» ἀμφοτέρων τῶν ἱεραποστόλων τῶν Σλάβων, δὲν εἶχομεν πρὸ ὀφθαλμῶν νὰ ἐρευνήσωμεν εἰδικῶς τὴν «κοινωνικήν» θέσιν τούτων καὶ τοῦ οἴκου των. Τοῦτο δέ, διότι ἀμφοτέροι οἱ «Βίοι» τῶν ἀδελφῶν Κυρίλλου καὶ Μεθοδίου ὁμιλοῦν σαφῶς περὶ τῆς ἀριστοκρατικῆς των προελεύσεως, ἐξ ἀμφοτέρων μάλιστα τῶν γονέων των. Διὸ καὶ προετιμήσαμεν νὰ διαπραγματευθῶμεν τὰς συγγενικὰς διασυνδέσεις τοῦ οἴκου τὸσον τοῦ πατρὸς των Λέοντος, ὅσον καὶ τῆς μητρὸς των Μαρίας δι' ἐπιπροσθέτων μάλιστα ψηλαφητῶν, ὡς πιστεύομεν, μαρτυριῶν, πέρα τῶν «Βίων» ἀμφοτέρων τῶν ἱεραποστόλων τῶν Σλάβων.

7. Ἀμφοτέροι οἱ «Βίοι» τῶν ἱεραποστόλων διατηροῦν τὸν τίτλον τοῦ ἀξιωματοῦ τοῦ πατρὸς των Λέοντος, ἦτοι τοῦ «δρογγαρίου» διὰ τοὺς ἐξῆς λόγους: Οἱ βιογράφοι παρέλαβον τὸν τίτλον ἐκ παλαιότερων πηγῶν, ὅτε τὸ ἀξίωμα κατὰ τὸ πρῶτον ἡμῶν τοῦ Θ' αἰ. ἦτο ἐκ τῶν ὑψηλοτέρων ἀξιωματῶν. Πρὸς ἀπόδειξιν τούτου παραπέμπον εἰς τὸν *J. B. Burg, The Imperial Administrative System in the Ninth Century*. . . σ. 42, ἔθνα ἀναφέρονται τὰ ἐξῆς: Αἱ διαιρέσεις τοῦ στρατοῦ «τούρμαι, μοῖραι, βάνδαι» ἀνταποκρίνονται εἰς τὰς διαιρέσεις τοῦ ΣΤ' αἰ., ἦτοι «μέρη, μοῖραι, βάνδαι». Οἱ «τουρμάραχαι» ἀντικαθιστοῦν τοὺς «μεράρχους», οἱ δὲ «δρογγαριοὶ» ἀντιστοιχοῦν εἰς τοὺς «μεράρχους» καὶ οἱ «κόμητες» εἰς τοὺς «ἄρχοντας». Ποῖος λοιπὸν εἶναι ὁ ὕστερον «μέραρχος»; Καὶ ἐξακολουθεῖ ὁ ἐξαίρετος ἐρευνητής. Λέγει: «Υποβάλλω τὴν γνώμην ὅτι εἰς πλεῖστα «θέματα» ὑπῆρχον δύο γεωγραφικαὶ «τούρμαι» τὸν Θ' αἰ. καὶ δύο «τουρμάραχαι», ἐνῶ ὁ στρατὸς συνεκροτεῖτο (ὅπως καὶ κατὰ τὸν ΣΤ' αἰ.) ἀπὸ τρεῖς ταξιαρχίας καὶ ὅτι ἡ τρίτη ταξιαρχία ἦτο ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ διοικητοῦ, ὅστις ἔφερε τὸν παλαιὸν τίτλον τοῦ «μεράρχου» καὶ δὲν εἶχε γεωγραφικὴν περιοχὴν». Καὶ εὐθὺς κατωτέρω: «Ὁ δρογγάριος, ὡς εἶπομεν, ἦτο ὁ διοικητῆς μιᾶς «μοίρας» («μέραρχος») καὶ ὑπῆρχον ἴσως τρεῖς «μοῖραι» εἰς ἐκάστην «τούρμαν». Ὅτι ὁ Λέων «δρογγαρίου» ἠδύνατο νὰ εἶχε τιμηθῆ μὲ ἀξιώματα ἢ νὰ ἔφερε καὶ πλείονας τίτλους τιμητικούς, ὡς διελάβομεν εἰς τὴν πρώτην μελέτην ἡμῶν (σ. 28 ἐ.έ.), τοῦτο διαπιστοῦται ἐξ ὧν λέγει ὁ *Burg* εἰς τὸ ἀνωτέρω ἔργον του (σ. 96 ἐ.έ.): «Δύο σφραγίδες, αἵτινες φαίνονται ἀνήκοσαι εἰς τὴν ἡμετέραν χρονικὴν περίοδον (τὸν Θ' αἰ.), ἐδημοσιεύθησαν ὑπὸ τοῦ *Schlumberger* (Sig. 603) «Λέωντι μαγίστρω καὶ ἐπὶ τοῦ βεστιαρίου τὸ Σκληρῶ» καὶ «Μιχαὴλ ὑπάτω σιλεντιαρίῳ καὶ χαρτουλαρίῳ του βασιλικῶ βεστιαρίου». Μίαν ἄλλην τῆς ἰδίας περιόδου ἐδημοσίευσεν ὁ *Panchenko*, IX. 364, «πατ(τρικίω) πρωτοσπα(θαριῶ) καὶ (χαρ)τουλ(αριῶ) τ(ου) β(ασιλικῶ) (β)εστια(ριῶ)».

τούτων ἐκ τοῦ Βυζαντινοῦ αὐτοκρατορικοῦ οἴκου, ἐξ οὗ καὶ ἡ μὴ ἐπιδεχομένη ἀμφισβήτησις ἱστορικῆ διαπίστωσις τῆς Ἐλληνητικῆς των καταγωγῆς, πέραν τῆς διὰ τῶν «Βίων» τῶν δύο ἀδελφῶν ρητῶς ἀναφερομένης ἀριστοκρατικῆς των προελεύσεως⁸. Ὁ Λέων ὁ «δρογγάριος» ὑπῆρξεν, ὡς ἀπεδείξαμεν διὰ τῆς ὀνοματοθεσίας, ἐφ' ἧς ἐστηρίχθη καὶ ἡ ἡμετέρα ἐπιχειρηματολογία, ὡς καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ἱστορικῶν δεδομένων, ἀδελφὸς τοῦ Θεοκτίστου, τοῦ καὶ παντοδυνάμου τότε πρωθυπουργοῦ τῆς αὐτοκρατείας Θεοδώρου (842/56).

Λιὰ τὴν ἀξιολόγησιν καὶ ἄλλων ἀξιωμάτων, παραπέμπω εἰς τὰς σελ. 96, 103 («πρωτοβεστιάριος»), 84, 86 «σακελλάριος» (βασιλικός, μέγας), σ. 18, 69, 136, 138, 146, 148, 150 («ἐπαρχος» τῶν θεμάτων, τῆς πόλεως). Προκειμένου δὲ περὶ τοῦ ἀξιώματος τοῦ «ἐπάρχου» συμφωνοῦμεν μὲ τὰ ὑπὸ τοῦ *Sevçenko* λεγόμενα, ὅτι δηλ. ὁ πατὴρ τῶν δύο ἱεραποστόλων Λέων ὡς «ἐπαρχος» ἴσταται ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ «στρατηγοῦ» Θεσσαλονίκης, ὡς φέρων τὸν βαθμὸν τοῦ «ὑποστρατήγου» τότε, δηλ. τοῦ «δρογγαρίου», ὡς ρητῶς μνημονεύουσι καὶ οἱ δύο «Βίοι» αὐτῶν. Σημειωτέον ὅτι ὁ *Sevçenko* διὰ τὴν ὑποβαθμίση τὴν κοινωνικὴν θέσιν τοῦ Λέοντος «δρογγάριος» ἦτο κατὰ τὸν Θ' αἰῶνα. Καὶ μ' ὅλα ταῦτα, πρὸς στήριξιν τῆς ἀριστοκρατικῆς θέσεώς του, προσκομίζει τὸ παράδειγμα τοῦ Νικηφόρου «τουρμάρχου», ὅστις εἶχεν ἐγκατασταθῆ εἰς μίαν κόμην, ὅπως καὶ ὁ «δρογγάριος». Ἀλλὰ ποίαν ἀξίαν ἔχει τὸ προσκομιζόμενον παράδειγμα ὑποβαθμίσεως τῶν ἀξιωμάτων «τουρμάρχου» καὶ «δρογγαρίου» τοῦ ἔτους 922, πρὸς ἴδια ἀξιώματα τοῦ πρώτου ἡμίσεος τοῦ Θ' αἰ., ὅτε ἡ ἐπιρροή τῶν ἀπογόνων τοῦ Ἀμορίου ἦτο τόσον μεγάλη ἐπὶ Μιχαήλ Β' τοῦ Τραυλοῦ καὶ τοῦ Θεοφίλου καὶ τῆς συζύγου του Θεοδώρας; Ἡ ὑποβάθμισις πρέπει νὰ ἤρχισε μὲ τὴν ἄνοδον τοῦ Μιχαήλ Γ', ἀσφαλέστερον δὲ μετὰ τὴν ἄνοδον τῆς Μακεδονικῆς δυναστείας διὰ τοῦ Βασιλείου Α' τοῦ Μακεδόνα. Εἶναι ἔξω τῆς «νύσσης» καὶ ἔξω τῆς ἐπιστημονικῆς δεοντολογίας νὰ ὑπερπηδῶμεν τὰ ὄρια τὰ χρονικὰ κατὰ δεκαετίας ὅλας, μετὰ μάλιστα ἀπὸ ἐπαναστατικὰς πολιτειακὰς ἀνακατατάξεις ἄκρως ἀντιθέτων πολιτικῶν κατευθύνσεων. (Πβλ. ὅσα λέγει ὁ *Sevçenko* ἐν σ. 349 ἐ. τῆς μελέτης του).

8. Τὴν βασιλικὴν καταγωγὴν τῶν δύο ἀδελφῶν προσεπαθήσαμεν νὰ ἀποδείξωμεν διὰ τῆς πρώτης κυρίως τῶν τριῶν μελετῶν μας, στηριχθέντες εἰς πηγὰς φιλολογικὰς, ἀγιολογικὰ κείμενα καὶ κατ' ἐξοχὴν εἰς τὸν «Βίον» τοῦ ἁγίου Φιλαρέτου τοῦ Φιλανθρωπηνοῦ, τοῦ ἐκδοθέντος ὑπὸ τῶν *Marie-Henriette Fourmy-Maurice Leroy*, «Byzantion» IX (1934) 85 - 109. Συνιστῶ εἰς πάντα μελετητὴν νὰ συγκρίνη τὸ γενεαλογικὸν δένδρον τοῦ Φιλαρέτου πρὸς τὰ ἡμέτερα συμπεράσματα, ὅπως καὶ τὰς συγγενικὰς διασυνδέσεις τοῦ ἁγίου τούτου πρὸς τὸν οἶκον Σεργίου καὶ Εὐφημίας, τῶν γονέων τοῦ Πλάτωνος Σακκουδίωνος καὶ τῶν ἐκ τοῦ οἴκου τούτου λοιπῶν συγγενῶν, μάλιστα δὲ τοῦ Θεοδώρου Στουδίτου, τοῦ Φωτίου καὶ ἰδιαιτέρως τοῦ Λέοντος «δρογγαρίου». Τὰ συμπεράσματά μου λοιπὸν εἶναι ἀπᾶντα σοβαρὰς μελέτης τῶν πηγῶν, ἀλλὰ καὶ ἐπιβεβαιωῦνται ἐκ τῆς γνωστῆς, ἐφαρμοζομένης καὶ ἄχρι σήμερον, «ὀνοματοθεσίας». Εἶναι πράγματι «καταπληκτικά», ὥστε νὰ ἀπορῆ ὁ *Sevçenko* καὶ εἴ τις ἕτερος, ἀλλὰ καὶ παραστατικὰ, ἀληθῆ καὶ βέβαια.

Σημειωτέον δ' ὅτι ἡ μήτηρ τῆς αυτοκρατείας Θεοδώρας, ὀνόματι Θεοκτίστη καὶ αὐτή, ἦτο ἀδελφή τοῦ ἐν λόγῳ πρωθυπουργοῦ καὶ ἐπομένως καὶ τοῦ Λέοντος «δρουγγαρίου»⁹. Πεποίθαμεν δ' ὅτι οἱ οἴκοι τοῦ Λέοντος «δρουγγαρίου», ὅπως καὶ τοῦ αυτοκρατορικοῦ οἴκου τῆς Θεοδώρας ἀπε-

9. Τὴν πλήρη βιβλιογραφίαν καὶ ἐπιχειρηματολογίαν περὶ τῆς καταγωγῆς τῶν ἀδελφῶν Κυρίλλου καὶ Μεθοδίου καὶ τὰς μαρτυρίας περὶ τῆς ἐξ εὐγενῶν γονέων προελεύσεώς των ἀνευρίσκει τις διεξερχόμενος τὸ ἄριστον παρ' ἡμῶν ἔργον τοῦ Καθηγητοῦ καὶ ἡμετέρου μαθητοῦ, Ἀντωνίου-Αἰμιλίου Ν. Ταχιάου, Ἡ ἐθνικότης Κυρίλλου καὶ Μεθοδίου κατὰ τὰς σλαβικὰς ἱστορικὰς πηγὰς καὶ μαρτυρίας. (Κυρίλλω καὶ Μεθοδίῳ τόμος ἐόρτιος ἐπὶ τῇ χιλιοστῇ καὶ ἑκατοστῇ ἐτηρίδι. Μέρους δευτέρου. Ἐπιμελεία Ἰωάνν. Ε. Ἀναστασίου. Ἐν Θεσσαλονίκῃ 1968 σ. 83 - 132).— Τὰς τρεῖς μελέτας τοῦ Κων. Ι. Μπόνη περὶ τοῦ γενεαλογικοῦ δένδρου τῶν Κυρίλλου καὶ Μεθοδίου, συγγενευνόντων μετὰ μεγάλων βυζαντινῶν οἰκογενειῶν, μνημονεύει ὡς ἐρευνώσας τὸ σπουδαῖον τοῦτο θέμα ὁ Καθηγητὴς Ταχιάος ἐν σ. 104 σημ. 50 τῆς ἐν λόγῳ πηγαίας μελέτης του. Ὁ Καθηγητὴς Σερενκο, ἐνῶ ἐκφράζεται λίαν εὐμενῶς περὶ τῆς μελέτης τοῦ Ταχιάου, ἐν τούτοις ἐν σ. 343 σημ. 7 ἐμφανίζεται ἐξαπορῶν πῶς ὁ Ταχιάος δηλοῖ ὅτι: «Ἡ οἰκογένεια τοῦ Κυρίλλου καὶ τοῦ Μεθοδίου ἦτο ἐξ ἀμφοτέρων τῶν κλάδων διακεκριμένη, ἔχουσα σχέσεις καὶ μετ' αὐτοῦ ἀκόμη τοῦ αὐτοκρατορικοῦ οἴκου. Ἐκτὸς τούτου, συνεχίζει ὁ Ταχιάος, τὸ γεγονός ὅτι, κατὰ τὸν βιογράφον, καὶ αὐτὴ ἡ ἐξωτερικὴ ἐμφάνις τοῦ Μεθοδίου ἐδήλωνε τὴν εὐγενῆ καταγωγὴν του, σημαίνει ὅτι οἱ δύο ἀδελφοὶ ἀνήκον εἰς τὴν ἀριστοκρατίαν τῆς δευτέρας κατὰ σπουδαιότητα πόλεως τοῦ Βυζαντίου» (σ. 102 - 103). Διὸ καὶ ἐν σ. 342 σημ. 4 τῆς μελέτης του ὁ Σερενκο πονήρως θέτει ὑπὸ ἀμφισβήτησιν τὴν θέσιν τοῦ Ταχιάου, λέγων: «Ἡ ἰδική μου τοποθέτησις καθορίζεται ὑπὸ τῆς πραγματικότητος (ποιᾶς;!), ὅτι εἰς τὴν γνώμην τῶν συγχρόνων των τῶν «Βίων» (λατινικῶν καὶ σλαβικῶν), ὁ Κύριλλος καὶ ὁ Μεθόδιος δὲν ἦσαν οὔτε Ἑλληνας οὔτε μὴ Σλάβοι!» Ἄρα κατὰ τὸν κ. Σερενκο ἦσαν Σλάβοι! Τοῦτο δὲ κατ' αὐτὸν συνάγεται ἐκ τῶν λατινικῶν καὶ σλαβικῶν «Βίων» τῶν ἱεραποστόλων, ἐνῶ ἀμφοτέροι οἱ «Βίοι» δηλοῦν σαφῶς τὴν εὐγενῆ καταγωγὴν τούτων καὶ μάλιστα ἐξ ἀμφοτέρων τῶν γονέων των. Ἄλλ' ὁ κ. Σερενκο ἀδιαφορῶν διὰ τὴν ἀντίφασιν, εἰς τὴν ὁποίαν περιπίπτει, ἐν σ. 343 ὁμολογεῖ μὲν τὴν μαρτυρίαν τῶν «Βίων» περὶ εὐγενεῶς καταγωγῆς, ἀλλὰ πρὸς μείωσιν ἢ καὶ ἀναίρεσιν τῆς πηγαίας ταύτης μαρτυρίας τῶν «Βίων», θεωρεῖ ὅτι ἡ διήγησις ἐν τῷ συνόλῳ τῶν «Βίων» ἀμφοτέρων τῶν ἀδελφῶν δίδει τὴν ἐντύπωσιν «ἐνδὸς ἀγιογραφικοῦ θέματος!» Ἡγοῦν θρόλου!— Ὅτι ὑψηλῆς καταγωγῆς ἦτο ὁ Λέων ὁ «δρουγγάριος» ἀνεγνώρισαν καὶ ἄλλοι βυζαντινολόγοι, πλὴν τοῦ Dornik καὶ Fr. Grivac. Πρὸβλ. καὶ Γ. Ι. Θεοχαρίδου, μν. ἔ. σ. 240, ἐνθα ὁ λόγος περὶ τῆς ἑλληνικῆς καταγωγῆς τῶν δύο ἀδελφῶν καὶ ἱεραποστόλων τῶν Σλάβων. Ὅρα ἐπίσης Αἰκ. Χριστοφιλοπούλου μν. ἔ. Βι, σ. 217 ἐέ. Διον. Ζακυθηνοῦ, Κωνσταντῖνος ὁ φιλόσοφος καὶ ἡ διαμόρφωσις τῶν σλαβικῶν γλωσσῶν. Πρακτικὰ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν τόμ. 45 (1970) 59* - 77*. Ἰωάν. Ε. Καραγιαννοπούλου, μν. ἔ. τόμ. Β', σ. 274 ἐέ.

τυπώθησαν διὰ τῶν πλείστων ἀρίστων ἐντοιχισθέντων μωσαϊκῶν ἐντὸς τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου Θεσσαλονίκης. Τοῦτο δὲ ἐγένετο ἀσφαλῶς, διότι τὰ πρόσωπα ταῦτα συνέβαλον ἀποφασιστικῶς εἰς τὴν ἀποκατάστασιν καὶ ἀνακαίνισιν τῆς Βασιλικῆς τοῦ Ἁγίου Δημητρίου»¹⁰.

γ) Διὰ τῆς τρίτης μελέτης ἐπεδιώξαμεν κατ' ἄλλον τρόπον νὰ ἐπιβεβαιώσωμεν τὰ ἀνωτέρω συμπεράσματα. Πρὸς τοῦτο προσεπαθήσαμεν νὰ διερμηνεύσωμεν καὶ ἐπισημάνωμεν τίνα τὰ εἰκονιζόμενα διὰ τῶν μωσαϊκῶν πρόσωπα. Διὰ τῆς ἐπισημάνσεως δὲ ταύτης κατελήξαμεν καὶ πάλιν εἰς τὸ αὐτὸ συμπέρασμα, ἥτοι ὅτι οἱ ἀδελφοὶ Κύριλλος καὶ Μεθόδιος συνεδέοντο διὰ στεροῦ συγγενικοῦ αἵματος μετὰ τοῦ Βυζαντινοῦ αὐτοκρατορικοῦ οἴκου. Εἶναι δὲ πεποιθήσις ἡμῶν ὅτι τοῦτο ἐπισημαίνει καὶ τὸ διὰ τοῦ βαπτίσματος δοθὲν ὄνομα τοῦ ὕστερον μετονομασθέντος Κυρίλλου, ἥτοι τὸ Κωνσταντῖνος, υἱοῦ δὲ τοῦ Λέοντος «δρογγαρίου» καὶ τῆς Μαρίας, θυγατρὸς τῆς πρώτης συζύγου τοῦ νεαροῦ τότε αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου τοῦ ΣΤ', δηλαδὴ τῆς Μαρίας, τῆς ἀναγκασθείσης ὑπὸ τοῦ βασιλέως συζύγου τῆς νὰ ἐγκλεισθῇ εἰς Μονὴν μετὰ τῶν δύο θυγατέρων τῆς, τῆς Εὐφροσύνης καὶ τῆς μητρὸς τῶν ἱεραποστόλων ὁμωνύμου τῆ μητρὶ ὡς πρωτοτόκου, τῆς Μαρίας ἢ Μαρίας¹¹, ἀμφοτέρων τούτων θυγατέρων καὶ τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου τοῦ ΣΤ'. Λεχθήτω δ' ὅτι τὴν Εὐφροσύνην συνεξέχθη, ὡς γνωστόν, ὁ καταλαβὼν βιαίως τὸν θρόνον Μιχαὴλ Β' ὁ Τραυλός, ἀφοῦ ἔφερεν αὐτὴν ἐκ τοῦ Μοναστηρίου, ἵνα στηρίξῃ τὸν θρόνον του ἐπὶ τῆς ἐκ βασιλικοῦ οἴκου καταγομένης συζύγου του. Τὸ ὄνομα δὲ Κύριλλος ἐδόθη εἰς τὸν διὰ τοῦ μοναχικοῦ ἐνδύματος ἐπὶ τῆς κλίνης κατακείμενον καὶ ἐτοιμοθάνατον ἀρχικῶς ὀνομαζόμενον Κωνσταντῖνον. Τοῦτο δὲ λόγῳ τῆς ἄχρι σήμερον ἀπὸ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου καὶ ὕστερον ἐπικρατησάσης συνηθείας, ὅπως τὸ νεογέννητον, λαμβάνῃ τὸ ὄνομα τοῦ πάππου

10. Τὸ θέμα τοῦτο ἀναπτύσσω διεξοδικῶς διὰ τῆς ὅλης περιγραφῆς τῶν εἰκονιζομένων προσώπων ἐν τῷ Ναῷ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου Θεσσαλονίκης ἐντελῶς ἰδιαίτερος εἰς τὴν τρίτην μελέτην ἀπὸ τῆς σ. (τοῦ ἑλληνικοῦ πρωτοτύπου) 107 - 141. Ἔξια ἰδιαίτερας σημειώσεως εἶναι ὅσα ὁ πολυτίτωρ Μανουὴλ Γεδεών, ὁ αἰδίδιμος μεσαιωνοδίφης, δύναμαι νὰ εἶπω προορατικῶς ἔγραψεν ἐν τῇ «Ἐκκλησιαστικῇ Ἀληθείᾳ» Κωνσταντινουπόλεως τοῦ ἔτους 1908 καὶ ἐν σ. 44: «Ἴσως», λέγει ὁ Γεδεών, «ἐπισταμένη τις ἐξέτασις τῆς τοῦ Ναοῦ δομικῆς ἀποδείξει τοῦτον ἐπὶ χρόνων ἐτέρου νεωτέρου Λέοντος αὐτοκράτορος (ὁ Δ' ἤκμασε κατὰ ἔτη 775/80), καινουργηθέντα, ἢ ἐπὶ χρόνων τοῦ περιλαλήτου ἐπὶ τῇ περὶ τὰς μαθηματικὰς ἐπιστήμας καὶ τὴν φιλοσοφίαν ἐπιδόσει Λέοντος Ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης»!

11. Ὅρα δευτέραν μελέτην ἡμῶν σ. 72 ἐ. (τοῦ ἑλληνικοῦ πρωτοτύπου).

αὐτοῦ. Ἐπομένως καὶ τὸ ὄνομα *Κωνσταντῖνος* ἐπισημαίνει τὴν βασιλικὴν προέλευσιν τοῦ ὕστερον μετονομασθέντος *Κυρίλλου*, δι' οὗς λόγους ἐκθέτομεν διεξοδικῶς εἰς τὰς ἀνωτέρω μελέτας ἡμῶν. Λεχθήτω δ' ἐπίσης, ὅτι ὡς ἀνάδοχος τοῦ νεογενήτου ἀσφαλῶς ὑψηλὸν πρόσωπον θὰ ἐχρημάτισεν, ἴσως στρατηγὸς ἢ ἕτερος ὑψηλοῦ ἀξιώματος ἀνὴρ. Τοῦτο τεκμαίρεται καὶ ἐκ τοῦ ὅτι ὁ ὕστερον καταλαβὼν τὸν θρόνον *Μιχαήλ Β' ὁ Τραυλὸς* εἶχεν, ὡς γνωστόν, ἀναδεχθῆναι ἐκ τῆς κολυμβήθρας τὸν ἀδελφὸν τοῦ *Κωνσταντῖνου - Κυρίλλου*, τὸν *Μεθόδιον*, εἰς τὸν ὅποιον ἔδωκε τὸ ἴδιον ὄνομα, ἤτοι *Μιχαήλ*, τὸ ὅποιον μετήλλαξεν εἰς *Μεθόδιον*, ἅμα τῇ μοναχικῇ κουρᾷ του, μάλιστα συμφώνως πρὸς τὸ ἀρχικὸν γράμμα τοῦ πρώτου ὀνόματός του, κατὰ τὴν ἄχρι σήμερον τηρουμένην συνήθειαν, ἃν καὶ οὐχὶ πάντοτε¹².

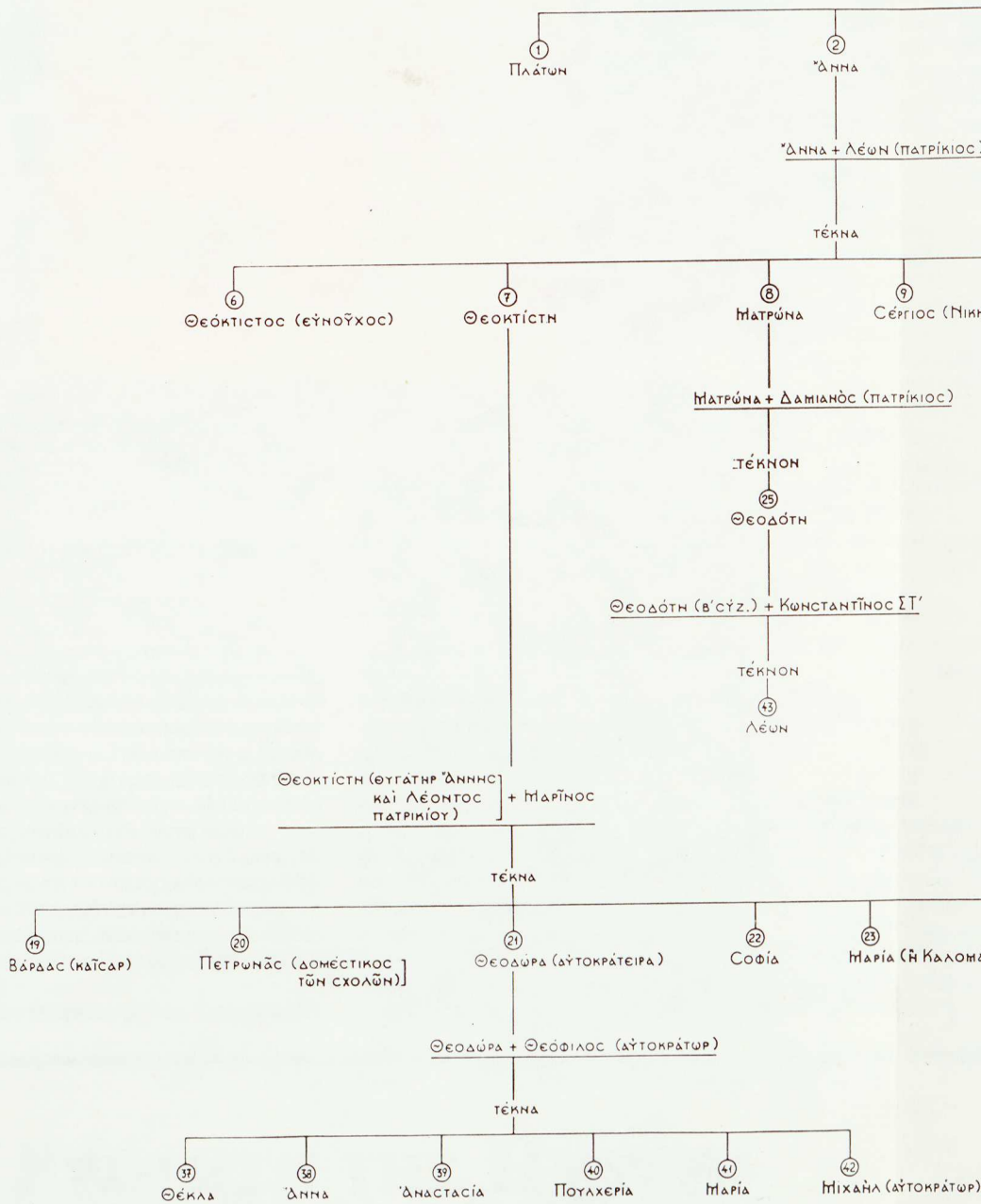
δ) Ἐν συνεχείᾳ, μὲ βάσιν τὴν προϋποτιθεμένην βασιλικὴν καταγωγὴν τῶν δύο ἀδελφῶν *Κυρίλλου* καὶ *Μεθοδίου* ἐπετύχουμεν, ὡς πιστεύομεν, νὰ ἐπισημάνωμεν τὴν ἐνδεικτικὴν εἰκόνων τινῶν τῶν μωσαϊκῶν ἔννοϊαν καὶ σημασίαν τῆς Βασιλικῆς τοῦ Ἁγίου Δημητρίου Θεσσαλονίκης. Περιεγράψαμεν ἀναλυτικῶς ὁκτώ ἐκ τῶν εἰκονιζομένων προσώπων, τὰ ὁποῖα κατὰ τὴν ἡμετέραν ἄποψιν συνεδέοντο συγγενικῶς μὲ τὸν οἰκογενειακὸν κύκλον τοῦ *Λέοντος* «*δρογγαρίου*». Ἐθέσαμεν ἐπίσης τὸ ἐρώτημα: ποῖοι εἶναι οἱ *τρεῖς Λέοντες*, οἱ ἐπὶ τῶν εἰκόνων φιλοτεκνηθέντες; Ὁρμηθέντες ὡς ἀπὸ πηγῆς ἐκ τῆς ἐργασίας τοῦ Π. Ν. Παπαγεωργίου¹³, ὁμιλοῦντος ἐν σ. 324 περὶ τῶν *τριῶν* «*λεόντων*», ἤχθημεν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ διάσωσις τῶν *τριῶν ἐγκολπίων* μὲ τὰς συμβολικὰς παραστάσεις τῶν *τριῶν λεόντων*, δικαιολογεῖ τὴν πρόθεσιν τοῦ καλλιτέχνου καὶ τῶν δόντων τὴν ἐντολὴν δωρητῶν, ὅπως ἐξαρθῆ ἢ ἐπίσημος καταγωγὴ τῶν *τριῶν* προσώπων, τῶν φερόντων τὸ ὄνομα «*Λέων*». Καὶ νῦν διερωτᾶται τις: ποῖα τὰ ἐπίσημα πρόσωπα, τὰ συμβολιζόμενα διὰ τῶν *τριῶν ἐγκολπίων* μὲ τὰς παραστάσεις τῶν *τριῶν λεόντων*; Τοῦτο πράγματι εἶναι οὐχὶ εὐκόλον νὰ ἐρμηνευθῆ μετὰ βεβαιότητος. Πάντως τὰ ἐπίσημα πρόσωπα μὲ τὸ ὄνομα «*Λέων*», τὰ ὁποῖα θὰ ἠδύνατό τις νὰ ὑποθέσῃ ὡς συμβολιζόμενα ἐν τοῖς ἐγκολπίοις, εἶναι τὰ ἑξῆς: 1) Ὁ *Λέων* πατρικίος, ὁ συζευχθεὶς τὴν ἀδελφὴν τοῦ *Πλάτωνος Σακκουδίου* «*Ἀνναν*», θυγατέρα τοῦ *Σεργίου* καὶ τῆς *Εὐφημίας*. 2) Ὁ *Λέων* ὁ «*δρογγαρίος*». 3) Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης *Λέων* ὁ μαθηματικὸς καὶ ὕστερον καθηγητὴς

12. Ὁρα τρίτην μελέτην ἡμῶν σ. 113 ἑ. (τοῦ ἐλληνικοῦ πρωτοτύπου).

13. Αὐτόθι σ. 129 ἑ. Ὁρα καὶ P. Παπαγεωργίου, *Denkmäler des Kultes des Grossmartyrers, des Hl. Demetrios in Thessalonike: Byzant. Zeitschrift* 17 (1908) 321 - 381.

ἐν τῇ Σχολῇ τῆς Μαγναύρας ἐν Κωνσταντινουπόλει. 4) Ὁ αὐτοκράτωρ Λέων ὁ Χάζαρος (755/80), ὁ σύζυγος Εἰρήνης τῆς Ἀθηναίας (780-802). 5) Τέλος τὸ προῶρος θανὸν ἢ δολοφονητὸν τέκνον Κωνσταντῖνον τοῦ ΣΤ' ἐκ τῆς δευτέρας συζύγου του Θεοδότης (796/7), ὀνόματι Λέων. Λεπτομερέστερον περὶ ὧν τῶν προσώπων ἐν ταῖς μελέταις ἡμῶν. Πάντως ὑπόθεσις ἡμετέρα εἶναι ὅτι οἱ τρεῖς πρῶτοι ἐκ τῶν ἀνωτέρω μνημονευθέντων ἐπισήμων προσώπων τῆς περὶ ἧς ὁμιλοῦμεν ἐποχῆς εἶναι τὰ συμβολιζόμενα πρόσωπα, τὰ ὁποῖα καὶ συνεδέοντο μὲ τὴν πόλιν τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τὸ ἀνακαινιστικὸν ἔργον τοῦ ἱεροῦ Ναοῦ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου Θεσσαλονίκης¹⁴.

14. Ἐκ τῶν γενεαλογικῶν δένδρων, ὡς ταῦτα ἐτυπώθησαν ἐν ταῖς δύο πρώταις μελέταις ἡμῶν (σ. 46 - 48 καὶ 73/4) ἐμφανίζονται τὰ πρόσωπα μὲ τὸ ὄνομα Λέων. Ἐνταῦθα ἄς μᾶς ἐπιτραπῇ νὰ παραθέσωμεν αὐτούσιον τὴν ἐπιστολὴν ἑνὸς διακεκριμένου ἐπιστήμονος βυζαντινολόγου καὶ σλαβολόγου, τοῦ αἰδιῖμου Καθηγητοῦ ἐν Graz καὶ Βιέννῃ, *Endre von Ivanika* (24 Σ/βρίου 1902 — 6 Δ/βρίου 1974) ἀπὸ 29 Μαρτίου 1973, ἐν μεταφράσει ἐλληνικῇ: «Λίαν ἀξιότιμε κ. Συνάδελφε! Ὅτε πρὸ καιροῦ ἔλαβον τὸ βιβλίον σας περὶ τῶν «Ἁγίων Κυρίλλου καὶ Μεθοδίου, τῶν ἱεραποστόλων τῶν Σλάβων καὶ περὶ τῆς Βασιλικῆς τοῦ Ἁγ. Δημητρίου Θεσσαλονίκης», σᾶς ἠὲχαρίστησα, ἀλλ' εἰσέτι δὲν εἶχον ὑπολογίσει τὴν οὐσιαστικὴν σημασίαν αὐτοῦ. Κατὰ τὴν προετοιμασίαν τῆς διαλέξεώς μου «Τὸ Βυζάντιον, ἡ Μοραβία καὶ τὸ Σαλτσβοῦργον», ἡ ὁποία ἔλαβε χώραν τὴν 6ην Μαρτίου 1973 ἐν Σαλτσβοῦργῳ, ἤρχισα νὰ κατανοῶ τὴν σπουδαιότητα τοῦ βιβλίου σας καὶ ἐκ τῶν διαπιστώσεών σας ἀντελήφθην, διατί ὁ Φώτιος εἶχεν ὑποστηρίξει τόσον ὀλίγον τὴν δοῶσιν τῶν δύο ἀδελφῶν ἐν Μοραβίᾳ (σ. 86 τοῦ βιβλίου σας) καὶ ἦτο μᾶλλον εὐχαριστημένος οὗτος νὰ ἔχη μακρὰν τοὺς ἀδελφοὺς ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν, καὶ διατί δὲν προέβη εἰς οὐδεμίαν ἐνέργειαν διὰ τὴν προαγωγὴν τῆς ἱεραρχικῆς αὐτῶν θέσεως. (Ὁ *Cibrilka* ὑπέδειξε τοῦτο εἰς τὸ βιβλίον του περὶ τῶν ἱεραποστόλων τῶν Σλάβων καὶ ὁ *Rastislav* καὶ ὁ *Kocel* ἦσαν μᾶλλον ἀπογοητευμένοι ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ὁ Φώτιος δὲν εἶχε στείλει εἰς αὐτοὺς ἕνα ἐπίσκοπον)! Εἰς τὴν διάλεξίν μου ὑπέδειξα ὅτι ὅσα ἀναφέρονται εἰς τὸν σλαβικὸν «Βίον» τοῦ Κυρίλλου κφ. Ὁ περὶ τῆς συζητήσεως τοῦ Κυρίλλου μετὰ τοῦ ἀπεσταλμένου τῶν Χαζάρων καὶ ἀργότερον μετ' αὐτοῦ τοῦ Χαγάνου (σ. 72 - 73 εἰς τὸν τόμον «*Zwischen Rom und Byzanz Nr. A der Schlawische Geschichtsschreiber*», *Verlag Styria*), ἦσαν εἰδός τι δηλώσεως τῆς νομιμότητος ἐκ μέρους τοῦ Κυρίλλου ἐναντι τῆς κυβερνώσης εἰσέτι δυναστείας, διὰ νὰ μὴ πιστευθῇ ὅτι ὁ Κύριλλος, λόγῳ τῆς συγγενείας του μετὰ τῶν τοῦ Ἀμορίου καὶ τοῦ Φωτίου, τῶν ἀπομακρυνθέντων δηλ. εἰκονολατρῶν οἰκείων του προσώπων, εἶχεν ἀνατρεπτικὰ τινα σχέδια ἐναντι τοῦ Μιχαήλ Γ'. Σᾶς εὐχαριστῶ λοιπὸν καὶ πάλιν διὰ τὴν μεγάλῃν βοήθειαν, τὴν ὁποίαν μοὶ παρέσχε τὸ βιβλίον σας εἰς τὴν ἀντίληψιν τῆς καταστάσεως κατὰ τὴν ἀποστολὴν τῶν ἱεραποστόλων τῶν Σλάβων, καὶ σᾶς χαιρετῶ ἐγκαρδίως. Ὑμέτερος (ὑπογραφή)». — Ἐν ὑστερογράφῳ δὲ προσέθεσε καὶ ταῦτα: «Ἐν ἔτει 1971, ἐν *Codex Diplomaticus et Epistolaris Slovacicus*» ἔχει δημοσιευθῆ ὅλη ἡ ὕλη τῶν μνημείων ὡς πρὸς τὴν ἱεραποστολικὴν δοῶσιν τῶν δύο ἀδελφῶν. Ἐκ τούτου συμπεραίνω ὅτι τὸ 870 ὁ τότε Ἀρ-

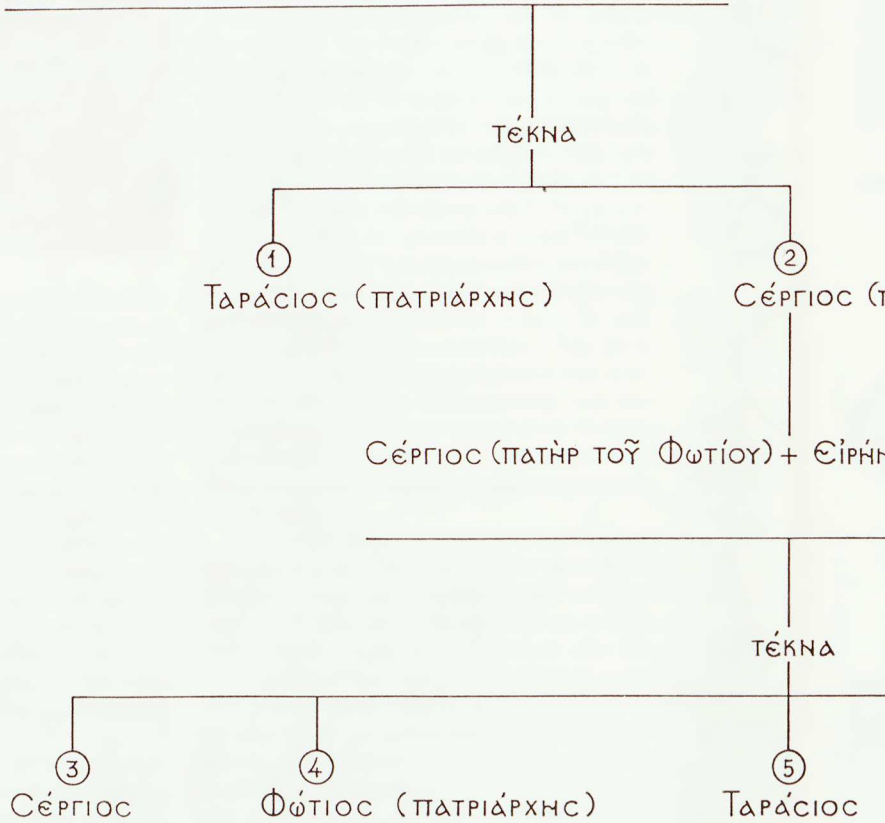

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟΝ ΔΕΝΔΡΟΝ Τ

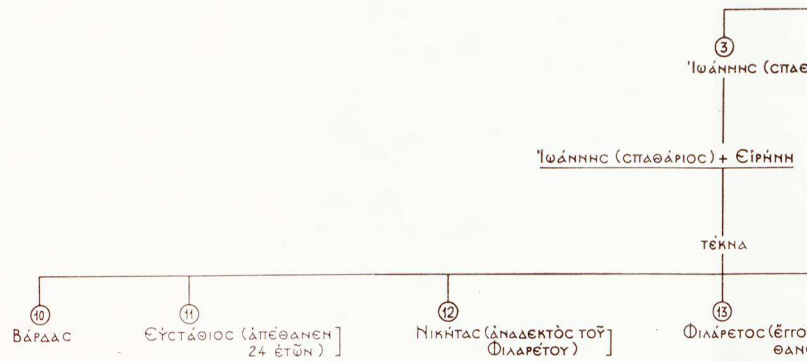
Γεώργιος (ἄδελφὸς Πλάτωνος;) + Εὐκρατία (;)

Ἄρσανηρ (ἄδελφὸς εἰκονομάχου
ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ Ἰωάννου Ζ'
ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΟῦ) + Καλομαρία

ΜΑΡΙΝΑ (ἢ ΜΑΡΙΑ, ΚΟΡΗ
 ΤΟΥ ΧΗΡΑΚ ὙΠΑΤΙΟΥ
 ΘΗΡΑΤΟΣ ΦΙΛΑΡΕΤΟΥ)

27
 ΜΑΡΙΑ (ΛΙΓΗ ΠΙΘΑΝΩΣ
 ΤΟΥ ΛΕΟΝΤΟΣ)

Γ. ΑΝΑΙΡΕΣΙΣ ΕΣΦΑΛΜΕΝΩΝ ΘΕΣΕΩΝ ΤΟΥ ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ SEVCENKO

Καὶ ταῦτα μὲν ἐν περιλήψει περὶ τῶν ἡμετέρων ἐρευνητικῶν συμπερασμάτων τῶν προσπαθειῶν ἐπιλύσεως ὠρισμένων ἱστορικῶν προβλημάτων πρὸς διαλεύκανσιν τῆς καταγωγῆς τῆς ἀδελφῆς ξυνωρίδος Κυρίλλου καὶ Μεθοδίου. Νῦν προβαίνομεν εἰς ἔλεγχον ὠρισμένων θέσεων ἀντιφρονούντων σχετικῶς πρὸς τὴν καταγωγὴν Κυρίλλου καὶ Μεθοδίου. Ἰδιαίτερος εἴλκυσε τὴν προσοχὴν ἡμῶν ἡ σύντομος, ὅσον καὶ περιεκτικὴ μελέτη τοῦ I h o r S e v c e n k o, *On the social background of Cyril and Methodius* (=Περὶ τῆς κοινωνικῆς θέσεως Κυρίλλου καὶ Μεθοδίου), δημοσιευθεῖσα ἐν τῇ σειρᾷ τῶν *Studia Palaeoslovenica*, ἐκδιδομένων ὑπὸ τῆς ἐν Πράγα Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν. Ἡ μελέτη ἐδημοσιεύθη τὸ 1971 καὶ σύγκειται ἐκ δέκα σελίδων.

Τὴν ἐν λόγῳ μελέτην ἐμελετήσαμεν μετὰ μεγίστον ἐνδιαφέροντος. Ὁ Καθηγητῆς καὶ Ἀκαδημαϊκὸς ἐν Μονάχῳ H a n s - G e o r g B e c k, ἑταῖρος δὲ τῆς Ἀκαδημίας ἡμῶν, γνωστὸς βυζαντινολόγος, ἡμέτερος δὲ σσπουδαστής, ὡς ἐξῆς ἔκρωε τὴν ἀνωτέρω μικρὰν μελέτην ἐν τῷ Βυζαντινῷ Δελτίῳ (B. Z. 66 (1973) 175): «Δύναται τις νὰ ἀρχίσῃ ἀνερευνῶν τὴν κοινωνικὴν θέσιν τῶν οὕτω καλουμένων ἀποστόλων τῶν Σλάβων μὲ τὰς μεθόδους τοῦ Κ. Μ π ό ν η (πβλ. B. Z. 63 (1970) 394) καὶ μίαν ἐκτενὴ γενεαλογία τῶν ἀγίων νὰ πυργώσῃ, ἢ ὅμως μετὰ συνέσεως τὰς δλίγας χρονολογίας τῶν «Βίων» νὰ ἀνερευνήσῃ, ὅπως τοῦτο ἐπεχείρησεν ὁ S e v c e n k o. Οὗτος καταλήγει εἰς μίαν ἀκριβῆ ἀνάλυσιν τῆς θέσεως ἐνός «τοπικοῦ» ἐπαρχιακοῦ «δ ρ ο υ γ γ α ρ ί ο υ» («Land-Drungarios») εἰς ἐν δυτικόν(;) «Θέμα». Αὐτὴν τὴν θέσιν κατέλαβεν ὁ πατὴρ τῶν δύο ἀδελφῶν, μίαν θέσιν οὐχὶ ἀνευ κοινωνικῆς σημασίας, ἀλλ' ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ πρώτης τάξεως. Εἰς τὴν γερμανικὴν θὰ ἐλέγομεν ὅτι ὁ πατὴρ τῶν ἀποστόλων οὐδέποτε εἰς τὴν ζωὴν του ἐδημιούργησε τὸν ἀκρογωνιαῖον λίθον σπουδαίου ἀξιώματος (ἢ «οἴκου») (;!). — Ἐπειδὴ ἐν τέλει τῆς ἀνωτέρω συντόμου κρίσεώς του, ἐπαναλαμβάνει τὴν φράσιν τοῦ S e v c e n k o «merely for the

χρῆσις τοῦ Σαλτσβούργου ἐφ' ὧρ μῆσε μετὰ μαστιγίου ἰππασίας (fragelium equinum) κατὰ τοῦ Μεθοδίου, διὸ καὶ ὁ Πάπας ἐμὲ μφθη τοῦτον. Δικαίως!». Ἐπίσης εἰς ἐτέραν ἐπιστολὴν του ὁ αὐτὸς ἀνεγνωρισμένου κύρους διεθνῶς ἐπιστήμων ἀπὸ 5 Ἰουνίου 1973 μεταξὺ ἄλλων ἔγραφε πρὸς ἐμέ: «Ἐπίσης ἐπιθυμῶ νὰ σᾶς συγχαρῶ καὶ νὰ σᾶς εὐχαριστήσω διὰ τὸ ἔργον σας περὶ Κυρίλλου καὶ Μεθοδίου καὶ νὰ σᾶς ἐπιβεβαιώσω καὶ πάλιν διὰ τὴν τόσην μεγάλην σπουδαιότητα, τὴν ὁποίαν ἔχουν αἱ ἐπιστημονικαὶ ἐξακριβώσεις σας περὶ τῶν ἱεραποστόλων τῶν Σλάβων». (Ἡ ἀραίωσις τῶν λέξεων ἐγένετο ὑπ' ἐμοῦ πρὸς ἔμφασιν τῶν διατυπωμένων κρίσεων ὑπὸ τοῦ γνωστοῦ ἐπιστήμονος).

sake of curiosity», με τὴν ὁποίαν ἐν τέλει τῆς μελέτης του καὶ ἐν ὑποσημειώσει παρατηρεῖ περὶ τοῦ ἔργου μου, ὁ *B e c k*, ἵνα ἐνισχύσῃ τὴν θέσιν τοῦ *S e v c e n k o*, καταλήγει μὲ τὴν ἀνεπίτρεπτον φράσιν: «*Was bleibt eīnem auch anderes übrig?*», κατ' ἀνάγκην μὲ ὑποχρεώνει εἰς ἀπάντησιν, τὴν ὁποίαν ἄλλωστε ἀνεκοίνωσα δι' ἐπιστολῆς μου ἀπὸ 5 Ὀκτωβρίου 1973 καὶ εἰς τὸν ἴδιον. Ἡ κρίσις του ὄζει προχειρότητος. Οὐδέποτε ἠσχολήθη περὶ τὰς μεγάλας προσωπικότητας *K v ρ ί λ λ ο υ* καὶ *Μ ε θ ο δ ί ο υ* καὶ τὴν καταγωγὴν των. Ἐὰν ἔπραττε τοῦτο, θὰ ἦτο, ἂν μὴ τι ἄλλο, προσεκτικώτερος. Προκαταβολικῶς ὀφείλω καὶ πάλιν νὰ τονίσω, ὅτι καὶ σήμερον ἀκόμη οὐδὲ κατὰ κεραίαν μεταβάλλω τὴν θέσιν μου ἐπὶ τῆς γενεαλογίας τῶν ἱεραποστόλων τῶν Σλάβων, ἀφοῦ οὐδεμία ἐπιστημονικὴ ἀναίρεσις τῆς περὶ «ὄ ν ο μ α τ ο - θ ε σ ί α ς» ἐρευνητικῆς προσπαθείας μου εἶδε τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος, οὔτε καὶ ἐκ τῆς θολωτικῆς ἀλλαγῆς κατευθύνσεως καὶ θεματικῆς δολιχοδρομήσεως τοῦ προβλήματος ὑπὸ τοῦ *S e v c e n k o* ἐπέισθην πρὸς ἀλλαγὴν τῆς θέσεώς μου. Τὰ πεπαλαιωμένα ἐπιχειρήματά του μὲ τὴν πληθωρικὴν καταχώρησιν τῆς πεπαλαιωμένης ρωσικῆς κυρίως βιβλιογραφίας, θὰ ἐλέγξωμεν κατωτέρω ὡς ἀντιφάσκοντα πρὸς τε τὰς πηγὰς καὶ μάλιστα πρὸς τοὺς «Βίους» τῶν ἁγίων ἱεραποστόλων τῶν Σλάβων *K v ρ ί λ λ ο υ* καὶ *Μ ε θ ο δ ί ο υ*. Εἷς τε τὸν συνάδελφον π. *B e c k* καὶ εἰς τὸν κ. *Senčenko* ὀφείλω προκαταβολικῶς νὰ τονίσω τὰ ἐξῆς: Ἡμέρας καὶ νύκτας διήλθον μελετῶν ὅλας τὰς σχετικὰς πηγὰς. Διὰ τῶν τριῶν ἐπὶ μέρους μελετῶν προσεπάθησα ἐπαγωγικῶς, συγκριτικῶς καὶ ἀναγωγικῶς νὰ ἐρμηνεύσω μετὰ κρίσεως τὰς ἀσαφεῖς πληροφορίας τῶν φιλολογικῶν κειμένων. Μάλιστα εἰς τὴν τρίτην μελέτην μου ἠθέλησα νὰ κατοχυρώσω τὰ πρότερον θεωρητικῶς μᾶλλον ἐκτιθέμενα, προσαγαγὼν εἰς μέσον τὴν εἰκονογραφίαν τοῦ ἱεροῦ Ναοῦ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου Θεσσαλονίκης. Καὶ πιστεῦω ἀ κ ρ α δ ἄ ν τ ω ς, ὅτι ἡ εἰκονογραφία τῆς ἐν λόγῳ Βασιλικῆς, κατὰ τὸ πλεῖστον αὐτῆς ἀ π έ δ ε ι ξ ε τὴν θέσιν μου, ἔστω καὶ ἂν τινες τῶν θεραπευτῶν τῆς Βυζαντινῆς Ἀρχαιολογίας δὲν ἠθέλησαν νὰ ἀναγνωρίσουν τὰ προηγούμενα ὀγκώδη σφάλματα τῶν κατὰ καιροὺς διατυπωθέντων ἰσχυρισμῶν των. Ἀφοῦ τινες ἐξ αὐτῶν κατήντησαν νὰ ἀποδώσουν τὴν εἰκονογράφειαν τοῦ Ναοῦ οὐ μόνον εἰς χρόνους διαφόρους κατὰ αἰῶνας ὅλους, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἐποχὴν βασιλέων εἰκονομάχων! (Ὅρα *Μ.* καὶ *Γ. Σ ω τ η ρ ί ο υ*, Ἡ Βασιλικὴ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου Θεσσαλονίκης τ. *Α'*, 64 ἐ. 186 ἐ. κ.ἀ.).

Ποῖα καὶ πόσα τὰ ν έ α προσφέρει ἡ μελέτη μου διὰ μίαν ἀναθεώρησιν τῶν μέχρι σήμερον ἐσφαλμένως ἢ ἔλλιπῶς ἐκτεθέντων γύρω ἀπὸ τὸν οἶκον *K v ρ ί λ λ ο υ* καὶ *Μ ε θ ο δ ί ο υ*, μόνον ὁ ἐμβριθῶς μελετήσας τὰς σχετικὰς πηγὰς καὶ συγκρίνων ταύτας πρὸς τὰ συμπεράσματα τῶν μελετῶν μου, θὰ δυνηθῆ νὰ ἀποφανθῆ. Ἀκόμη καὶ ὁ ἐν Βερολίνῳ Καθηγητῆς *Paul S p r e c k*, ὁ περισσότερον

ἐμβαθύνας εἰς τὰ κείμενα τοῦ Θεοδώρου Στουδίτου, διὰ τῆς κριτικῆς ἐκδόσεως τῶν Ἰάμβων τοῦ σοφοῦ καὶ ἰσχυροῦ τούτου ἀνδρός, καίτοι ἀμφισβητεῖ ὠρισμένας θέσεις μου περὶ τινων προσώπων τοῦ οἴκου «δροουγγαρίου», ἐν τούτοις πολλαχοῦ ἀναγνωρίζει καὶ ὠρισμένας παρατηρήσεις μου, ὅπως ἄλλωστε καὶ ἐγὼ ἀμφισβητῶ ἰδικᾶς του ἐπὶ τινων προσώπων γνώμας¹⁵. Καὶ ἐρωτῶ: Διατί

15. Ὁ ἐν Βερολίῳ Καθηγητῆς Paul Spiek, ὁ περισσότερον ἐμβαθύνας εἰς τὰ κείμενα τοῦ Θεοδώρου Στουδίτου διὰ τῆς κριτικῆς ἐκδόσεως τῶν Ἰάμβων τοῦ σοφοῦ καὶ ἰσχυροῦ τούτου ἀνδρός, ἀμφισβητεῖ ὠρισμένας θέσεις μου περὶ τινων προσώπων τοῦ γενεαλογικοῦ δένδρου τοῦ Σεργίου καὶ τῆς Εὐφημίας, ἐξ ὧν κατάγεται ὅλη ἡ σειρά προσωπικοτήτων τοῦ Η' καὶ τοῦ Θ' αἰ. Τὰ ἐν τῷ Παραρτήματι (Anhang I) περὶ Λέοντος καὶ Ἀννης τῶν «πατριῶν» ἐν σ. 310 - 314 λεγόμενα, παρὰ τὴν ἀξίεπαινον προσπάθειαν διαλευκάνσεως τῶν ἐπισήμων τούτων προσώπων, κατέλιπον τὸ ὅλον πρόβλημα τῶν τριῶν προσώπων μὲ τὸ ὄνομα Ἀννα ἄλυτον. Αἱ δὲ προσπάθειαι τοῦ Paul Spiek, παρὰ τὴν χρησιμοποίησιν πλουσίαν σημειογραφίαν καὶ παραπεμπτικὴν βιβλιογραφίαν, μᾶλλον σύγχυσαν, παρὰ διαλεύκανσιν τῶν φερωνύμων προσώπων μὲ τὸ ὄνομα Ἀννα προσεκόμεσαν. Ἄλλ' ἐκεῖ ἐνθα προκαλεῖ ἀπορίαν εἶναι ἡ ὑπὸ τοῦ ἐμβριθοῦς ἄλλως ἐπιστήμονος καὶ ἀναδιφητοῦ τῆς ἐπιστολογραφίας τοῦ Θεοδώρου Στουδίτου γνώμη, ὅτι ἡ Θεοδότη, ἡ δευτέρα σύζυγος τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ ΣΤ', ἦτο θυγάτηρ τῆς Ἀννης, μιᾶς θείας τοῦ Θεοδώρου καὶ ἀδελφῆς τοῦ Πλάτωνος καὶ τῆς Θεοκτιστῆς καὶ ἅμα μήτηρ καὶ τοῦ Σεργίου (σελ. 311)! Πλήρης σύγχυσις! Ἐὰν ἐλάμβανε τὸν κόπον νὰ μελετήσῃ τὸν «Βίον» τῆς ἁγίας Ματρώνης, τὸν ὑπὸ τοῦ Συμεῶν τοῦ Μεταφράστου διασωθέντα καὶ τὰ ὑπὸ τοῦ Κεδρηνοῦ λεγόμενα, θὰ ἀνεγνώριζεν ὅτι ἡ Θεοδότη ἦτο θυγάτηρ τῆς Ματρώνης καὶ τοῦ Δομετιανοῦ (ὀρθότερον Δαμιανοῦ). Πβλ. ἡμετέραν πρότην μελέτην σ. 22/7: κ. 4. Ματρῶνα, ἡ μήτηρ τῆς Θεοδότης, Κεδρην, Migne, P.G. 121, 908C. Ὁμοίως Θεοδ. Στουδ. Migne, P.G. 99, 138A, 142C, 155A-D, 166A, 175A, 1007A, 1139B, 1142C/D. Ὅρα καὶ Ζων. Migne, P.G. 134, 1352A. Περαιτέρω ἰδὲ Migne, P. G. 116, 920/53. Act. SS. τ. III (1910) 813/22.790 - 813. Halkin, Bibl. Hagiogr. Graeca, Bruxelles 1957 II, 102. Arsenij, Nicea mitropolitā Rodosskago cetyre neizdannija proizvedenija (Mosquae 1891) 1 - 54. Σωφρονίου Εὐστρατιάδου, Ἀγιολόγιον τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Ἐκδ. Ἀποστ. Διακ., σ. 1 - 483 καὶ ἐν σ. 328 ἐνθα γράφεται: «Ματρῶνα, ἡ Χιοπολίτις (Ὀκτ. 20, 21 Κῶδ. Κανσοκαλυβίων. Κῶδ. Λαύρας Θ 50 (ΙΕ' αἰ. Μηναιὸν Ὀκτ.): «Ἡ ὁσία Ματρῶνα ἐγεννήθη ἐν Βολισσῷ τῆς Χίου(;)! ἐκ γονέων εὐσεβῶν καὶ εὐπόρων, τοῦ Λέοντος καὶ τῆς Ἀννης»!! Πάντα τὰ ἀνωτέρω εἶναι παραπλανητικά, ὑπευθύνου ὄντος τοῦ μητροπολίτου Ρόδου Νικήτα, πρὸ τῆς Ἀλώσεως ἀκμάσαντος, ἀντιγράφαντος τὸν «Βίον» τῆς ἁγίας Ματρώνης, τὸν ὑπὸ τοῦ συμπολίτου του μητροπολίτου ἐπίσης Ρόδου, Νείλου τοῦ Διασσωρινοῦ (ΙΔ' αἰ.). Προφανῶς ἀμφότεροι οἱ ἐκ Χίου καταγόμενοι μητροπολίται Ρόδου διὰ τὰ ἀπαθανάτισον τὴν εὐσέβειαν τῶν γυναικῶν τῆς πατρίδος των Χίου, διεσκεύασαν τὸν «Βίον» τῆς ἁγ. Ματρώνης, τῆς κόρης πράγματι Λέοντος καὶ Ἀννης, τῆς κατὰ τὰ τέλη τοῦ Η' αἰ. ἢ τὰς ἀρχὰς τοῦ Θ' αἰ. ἀκμασάσης, οὐδεμίαν δὲ σχέσιν ἐχοῦσης πρὸς τὴν Χίον». Πβλ. ὅσα ἐκτίθενται ὑπ' ἐμοῦ εἰς τὸ κ. 4

δὲν λαμβάνεται ὑπ' ὄφιν ὑπὸ τῶν ἄχρι τοῦδε ἐρευνητῶν, ἰδίᾳ ὑπὸ τῶν ἀρχαιολόγων τῆς βυζαντινῆς Τέχνης ἢ χρονοῖς γράμμασιν ἐπιγραφή τοῦ Κώδικος τῶν Παρισίων 1517 τοῦ 12 αἰ., ἢ ἐπὶ τοῦ φ. 162, δηλοῦσα ρητῶς ὅτι ὁ Ναὸς τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, ὁ τὸ πρότερον καυθεῖς, ἀνεκαινίσθη «ἐπὶ χρόνων Λέοντος

περὶ Ματρώνης καὶ Θεοδότης ἐν σ. 22 ἐ.ε. τῆς πρώτης μελέτης μου. — Τὰ ὅσα δὲ ἐν σ. 58 τοῦ ἔργου του λέγει ὁ Καθηγητῆς Paul Speck συμφωνοῦν πρὸς ὅσα γράφω ἐν σ. 17/8 τῆς πρώτης μελέτης μου, ὅτι δηλ. «οἱ πλείστοι τῶν ἕμων τούτων ἀναφέρονται εἰς ἐγγὺς τῷ Θεοδώρῳ ἱστάμενα πρόσωπα, τὰ πλείστα τῶν ὁποίων ἦσαν συγγενικά πρὸς αὐτόν». Σὺν ἐπὶ τούτοις, ὅσα ἰσχυρίζεται ἐν σ. 313 πρὸς ἀντίκρουσιν τῶν ὑπ' ἐμοῦ δῆθεν ὑποθετικῶς ἢ καὶ αὐθαίρετως διατυπωθέντων διὰ τὰ συγγενικά πρόσωπα τῶν δύο οἴκων τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Φιλαρέτου Φιλαρθρωπηνοῦ, ἐξ ὧν καὶ οἱ μετ' αὐτὸν συνέχισαν τὰς ἐπικρίσεις, παραπέμπω εἰς τὸ πηγαῖον ἔργον, ἦτοι εἰς τὴν ἔκδοσιν τοῦ «Βίου» τοῦ Φιλαρέτου ὑπὸ τῶν M. - H. Fourny et M. Leroy, *La vie de S. Philarète: «Byzantion» IX (1934) 107 ἐ.ε.* Ὅρα κυρίως ἐκ τῆς Εἰσαγωγῆς τὰς σελ. 101, 102, 103, 104 καὶ ἐξῆς, ὅπως καὶ τὸ κείμενον. Ἀπορῶ πῶς δὲν ἰχνογράφησαν οἱ ἀσχολούμενοι μὲ τὸν ἐν λόγῳ οἶκον τοῦ Φιλαρέτου, τὰ πρόσωπα τῶν συγγενῶν του, κατατάσσοντες ταῦτα κατὰ τὴν σειρὰν τῆς συγγενείας (ἐξ αἵματος καὶ ἀρχιστείας δι' ἐπιγαμίας), διὰ νὰ ἀνεύρουν τὸν μίτον τοῦ οἰκογενειακοῦ δένδρου τοῦ Φιλαρέτου. Ἀντὶ λοιπὸν νὰ μέμφωνται τὴν ὑπ' ἐμοῦ καταβληθεῖσαν προσπάθειαν, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ «Βίου» τοῦ Φιλαρέτου καὶ τῶν ἀναφερομένων ἐν αὐτῷ συγγενῶν προσώπων, πρὸς σχεδιασμὸν τοῦ οἰκογενειακοῦ δένδρου αὐτῶν, θὰ ἦτο προτιμότερον νὰ ἐπιδοθοῦν καὶ οἱ ἴδιοι εἰς τὴν ἀνίχνευσιν τῶν συγγενῶν προσώπων οὐ μόνον τοῦ Φιλαρέτου, ἀλλὰ καὶ τῶν τοῦ οἴκου τοῦ Σεργίου καὶ τῆς Εὐφημίας, ἀδελφῆς τοῦ Φιλαρέτου. Συγχρόνως διὰ παραλλήλῳ μετὰ τῶν σχετικῶν πηγῶν ἐξιχνιάσεως τοῦ βίου καὶ τῆς δράσεως ἐκάστου προσώπου, τῇ ἀμέσῳ βοήθειᾳ τῆς ὀνοματοθεσίας, τεκμηριώσεως τὰ ἐκ τῶν πηγῶν πολλάκις κεκαλυμμένως λεγόμενα, κατελήξαμεν, οὐχὶ φανταστικῶς, ἀλλ' ἀποδεδειγμένως εἰς διαχάραξιν τοῦ οἰκογενειακοῦ δένδρου τῶν ἀποτελούντων τὴν élite τοῦ Η' καὶ Θ' αἰ. ἐν Βυζαντίῳ τῶν ἀνωτέρω δύο οἴκων, Φιλαρέτου καὶ Θεοσεβείας (ἢ Θεοσεβοῦ) καὶ Σεργίου καὶ Εὐφημίας (ἀδελφῆς τοῦ Φιλαρέτου), γονέων δὲ τοῦ Πλάτωνος καὶ τῶν λοιπῶν συγγενικῶν προσώπων. Πάντα ταῦτα ὀδηγοῦν εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ὁ ἀναδιφῶν τὰς ἱστορικὰς πηγὰς, μετὰ πολλῆς τῆς προσοχῆς ὀφείλει νὰ ἀποφαίνεται ἐναντίον τῆς ἐκπεφρασμένης πρότερον ἀντιθέτου γνώμης τῆς ἰδικῆς του, ἂν καὶ ἡ ἰδικὴ του γνώμη δὲν τεκμηριούται ἐπὶ ἀσφαλῶν δεδομένων καὶ πηγαίων ἀποδείξεων, ἀλλὰ καὶ πάλιν ἐπὶ ἐπισημῶν ὑποθέσεων. Εἶμαι βέβαιος, ὅτι ὁ ἱκανὸς ἐρευνητῆς τῶν ἔργων τοῦ Θεοδώρου Στουδίτου Paul Speck, ἐὰν θελήσῃ νὰ ἐπιμείνῃ παραλλήλως καὶ εἰς τὰ ἀγνολογικὰ κείμενα καὶ ἰδίᾳ εἰς τὸν «Βίον» τοῦ Φιλαρέτου ὑπὸ τοῦ ἔργου του Νικήτα, ἀσφαλῶς θὰ ἀνεύρῃ πλείονα στοιχεῖα δικαιολογούντα τὰς ἡμετέρας θέσεις. Ὡς πρὸς τὸν Seveñko ἢ σλαβικὴ καταγωγὴ του καθιστᾷ ἐκ τῶν προτέρων ἀμφισβητήσιμα τὰ συμπεράσματά του, ὡς ἄλλωστε ἀνωτέρω ἐπεσημάναμεν. Κατακλείω μὲ ὅσα ἀναφέρονται ὑπὸ τοῦ Χρονογράφου Γεωργίου τοῦ Ἀμαρτωλοῦ (Migne, P.G. 110, 668C), εἰλημμένα ἐκ τοῦ Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ: Κατὰ Ἰουλιανοῦ Στυλιτευτικῶς: «ἢ γὰρ τοῦ λόγου δύναμις τοῖς μὲν ἐπιεικέσιν ὅπλον, τοῖς δὲ μοχθηροῖς κέντρον κακίας γίνεται»!

ἐπάροχον»; Διὰ τὸ οἱ διάφοροι ἐρευνῆται δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἀνεύρουν τὸν Ἀέροντα τοῦτον, τὸν καὶ «ἐπάροχον» Θεσσαλονίκης; Ἦτο λοιπὸν σφάλμα τοῦ συντάκτου τῆς μελέτης, διότι ἐσκέφθη πρῶτος νὰ ἐφαρμόσῃ ὡς ἀρχὴν ἀναζητήσεως τῶν προσώπων τοῦ οἴκου τῶν ἱεραποστόλων Κυρίλλου καὶ Μεθοδίου τὴν τότε μέχρι καὶ τῆς σήμερον ἐφαρμοζομένην παρ' ἡμῶν τοῖς Ἑλλησιν ὀνοματῶσεσιν; Ἡ μήπως τοῦναντίον ἦτο ἐπιτυχὴς τρόπος ἐπιστημονικῆς δεοντολογίας ἀναζητήσεως τῆς ἀρχῆς τῆς ἐξελικτικῆς πορείας διὰ τῶν ὀνομάτων τοῦ ἐνδόξου ἢ ἐνδόξων οἴκων τοῦ Βυζαντίου, ἀφοῦ ἐλλείπουν αἱ φιλολογικαὶ πηγαὶ ἢ συνεισκιασμένως καὶ ἀσαφῶς ἐκφράζονται περὶ τῶν οἴκων τούτων καὶ μάλιστα περὶ τῶν ἐπισήμων προσώπων τοῦ οἴκου τοῦ Ἀμορίου;

Παραπέμπω εἰς τὸ γνωστὸν ἔργον τοῦ J. B. Burg, *A History of the Eastern Roman Empire from the fall of Irene to the accession of Basil I.* (A. D. 802 - 867), London 1912, καὶ ἰδίᾳ εἰς τὴν σ. 35, ἔνθα ὁ λόγος περὶ τοῦ οἰκογενειακοῦ δένδρου τοῦ Θεοδώρου Στουδίτου. Ἐπίσης εἰς τὴν σ. 156, ἔνθα ὁ λόγος περὶ τοῦ οἰκογενειακοῦ δένδρου τοῦ Πατριάρχου Φωτίου. Ἡ ἀντιπαραβολὴ τῶν ὑπὸ τοῦ Burg διαλαμβανομένων ἀποδεικνύει πόσον συμπίπτουν τὰ ἐκτιθέμενα ὑπ' ἐκεῖνον πρὸς τὰ ἰδικά μου συμπεράσματα. Ἐπὶ πλέον, ἐκ τοῦ οἰκογενειακοῦ τούτου δένδρου τοῦ Πατριάρχου Φωτίου ἐξηγεῖται διατὶ ὁ Φώτιος ἐμφανίζεται ἐπαμφοτερίζων ἐν τῷ συνταρακτικῷ προβλήματι τῆς Εἰκονομαχίας. Ἡ μήτηρ αὐτοῦ Εἰρήνη ἦτο ἀδελφὴ τοῦ μεγάλου πολεμίου τῶν εἰκόνων Πατριάρχου Ἰωάννου Ζ' τοῦ Γραμματικοῦ (837 - 843. Ἀρμενικῆς καταγωγῆς!). Ἐκ τοῦ γεγονότος τούτου ἐξηγεῖται ἐπίσης διατὶ ὁ Φώτιος ἐκλέγει δις καὶ τρις τὴν ἀδελφὴν ξυνωρίδα Κυρίλλου καὶ Μεθοδίου, καίτοι συγγενεύουσαν πρὸς αὐτόν, συνιστῶν εἰς τοὺς ἐν τέλει, ὅπως ἀποστείλουν αὐτοὺς εἰς ἐπικινδύνουσ ἀποστολάς, τὸν Μεθόδιον στεροῦμενον τῆς εὐρυμαθείας τοῦ νεωτέρου ἀδελφοῦ του, τὸν δὲ Κύριλλον, νεαρὸν ἔτι ὄντα διὰ νὰ κηρύξουν εἰς τοὺς Μοραβούς τὴν ἀληθῆ πίστιν τοῦ Χριστοῦ, διδάξουν καὶ μορφώσουν αὐτούς, ἐνισχύοντες ἅμα τὴν διπλωματικὴν ἐπαφὴν μετὰ τοῦ Βυζαντίου. Δὲν κάμνει ἐντύπωσιν, διατὶ ὁ Φώτιος ἀποστέλλει τὸν λαϊκὸν Κωνσταντῖνον καὶ τὸν μοναχὸν ἀδελφόν του Μεθόδιον καὶ οὐχὶ ἓνα ἐπιβλητικὸν Ἐπίσκοπον διὰ μίαν τῶν σπουδαίων ἱεραποστολῶν, μεγίστης ἅμα πολιτικῆς σπουδαιότητος; Πιστεύω ἐπίσης ὅτι ὁ Φώτιος διὰ τῶν ἐπισήμων ἀποστολῶν τῶν δύο ἀδελφῶν ἤθελε νὰ διασώσῃ αὐτοὺς ἀπὸ τὴν μῆνιν τοῦ αὐτοκράτορος, ὡς ἐπιβουλενομένων τὸν θρόνον του. Δὲν κάμνει ἐντύπωσιν πῶς ὁ πρωθυπουργὸς Θεόκτιστος προστατεύει ὡς «ὑἱόν» του τὸν Κωνσταντῖνον - Κύριλλον καὶ χάριν αὐτοῦ ἐπανιδρύει οὗτος καὶ οὐχί, ὡς κακῶς ἐπιστεῦτο ὁ Βάροδας, τὸ Πανδιδακτήριον τῆς Μαγναύρας ἐν Κωνσταντινουπό-

λει; Κατὰ τὴν ἡμετέραν διαπίστωσιν τοῦτο ἐγένετο, διότι ὁ Θεόκτιστος προητοίμαζε τὸν ἀνεψιόν του Κωνσταντῖνον διὰ τὴν ἀναλάβη ἐν καιρῷ τῷ δέοντι τὴν ἡγεμονίαν τῆς αὐτοκρατορίας, ὡς ἐκ βασιλικῶν αἵματος καταγόμενον, ἀφοῦ, ὡς ἀπεδείξαμεν διὰ τῶν μελετῶν μας, ἦτο ἐγγονὸς τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντῖνου τοῦ ΣΤ' (780 - 797), υἱοῦ Εἰρήνης τῆς Ἀθηναίας (797 - 802). Ἀλλὰ τοῦτο ἀντελήφθη ἐγκαίρως ὁ βασιλεύων Μιχαήλ Γ' (842 - 867) καὶ διὰ τοῦτο μὲν τόσον μένος καὶ ἀπανθρωπίαν κατεδίωξεν ὅλην τὴν οἰκογένειάν του καὶ ἔπαισε τοῦ καθηγητικῶν τοῦ ἀξιώματος ἐν τῇ Σχολῇ τῆς Μαγναύρας τὸν Κωνσταντῖνον! Ἀπόδειξις πάντων τούτων εἶναι τὰ ἐπακολουθήσαντα τραγικὰ γεγονότα, πολιτικά καὶ ἐκκλησιαστικά, τὰ σχέσιν ἔχοντα μὲ τὴν ἀλλαγὴν τῶν προσώπων καὶ μὲ τὴν τύχην τῶν ἀδελφῶν Κυρίλλου καὶ Μεθοδίου καὶ τοῦ οἴκου αὐτῶν. Οὕτω πως δύναται νὰ ἐξηγηθῇ διατί σιωποῦν ἀπαξάπαντες οἱ βυζαντινοὶ Χρονογράφοι νὰ ἀναφέρουν τι περὶ τοῦ τεραστίας σημασίας ἱεραποστολικῶν ἔργων αὐτῶν ἐν τῇ ξένη. Τέλος δὲν ἐντυπωσιάζουν τὰ συμπεράσματα ἐκ τῆς εἰκονογραφῆσεως τοῦ Ἱ. Ναοῦ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου Θεσσαλονίκης καὶ αἱ ἀφιερωτικαὶ ἐνίων ἐπιγραφαὶ τῶν ὀνομάτων, αἱ ὁποῖαι συμπίπτουν μὲ τὰ πρόσωπα τοῦ οἴκου τοῦ Λέοντος, «δρογγαρίου», τοῦ καθ' ἡμᾶς «ἐπάρχου» Θεσσαλονίκης ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῆς ἀνακαινίσεως τοῦ Ναοῦ;

Ὡς ἔγραφον εἰς τὴν πρώτην μελέτην μου (σ. 56): «Θὰ ἦτο ἀληθὲς θαῦμα, ἂν εἰς ἀπλῆν σύμπτωσιν ὠφείλετο ἡ ὅλη σειρὰ τῶν ὀνομάτων τῶν εἰκονιζομένων ἁγίων, ἔστω καὶ τῶν ὀλίγων διασωθέντων, νὰ ταυτίζεται ἀπολύτως πρὸς τὴν σειρὰν τῶν ὀνομάτων τοῦ τε οἴκου τοῦ Λέοντος «δρογγαρίου», τοῦ Θεοδώρου Στουδίτου καὶ τέλος τῆς αὐτοκρατείας Θεοδώρου. Ἰδοὺ τῶν φερωνύμων ἁγίων τὰ ὀνόματα ἐν τῷ Ναῷ, τὰ σκοπίμως καθ' ἡμᾶς ἐπιλεγέντα πρὸς συσχετισμὸν τούτων μετὰ τῶν ἀναφερομένων εἰς τοὺς ἀνωτέρω οἴκους ὁμωνύμων προσώπων, τιμῆς ἕνεκα: Λέων - Λέοντες, Μαρία - Μαρίνα, Εὐφροσύνη, Σέργιος, Σοφία, Κλήμης, Θεόδωρος, Νικόλαος, Κάρπος, Γεώργιος, Ἰωάννα (ἢ Ἰωαννοῦ) - Ἄννα, Θωμᾶς, Ματρώνα, Πελαγία, Εὐθύμιος, Ἰωάννης, Δαμιανὸς καὶ ἀσφαλῶς καὶ ἄλλα πολλά, ἅτινα ἀπεσβέσθησαν τῇ τοῦ χρόνου ροῇ· εἶναι ὀνόματα ἀπαντῶντα ἐν τε τῷ ἱερῷ Ναῷ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου Θεσσαλονίκης, τῷ παρεκκλησίῳ τοῦ ἁγίου Εὐθύμιου καὶ ἐν τοῖς ἀνωτέρω οἴκοις τῶν Λέοντων καὶ τῆς Θεοδώρου».

Καὶ ταῦτα μὲν ἐν περιλήψει περὶ τῶν ἡμετέρων ἐρευνητικῶν συμπερασμάτων κατόπιν τῶν προσπαθειῶν ἐπιλύσεως ὀρισμένων ἱστορικῶν προβλημάτων πρὸς διαλεύκανσιν τῆς καταγωγῆς τῆς ἀδελφῆς ξυνωρίδος Κυρίλλου καὶ Μεθοδίου. Νῦν προβαίνομεν εἰς ἔλεγχον ὀρισμένων προβλημάτων καὶ συμπερασμάτων,

τὰ ὅποια προσεκομίσθησαν νεωστὶ ὑπὸ ἀντιφρονούντων καὶ τὰ ὅποια ἀναφέρονται καὶ εἰς τὴν καταγωγὴν τῶν ἀνωτέρω ἱεραποστόλων. Ὡς εἵπομεν, ἰδιαιτέρως εἴλκνυσε τὴν προσοχὴν ἡμῶν ἡ σύντομος, ὅσον καὶ περιεκτικὴ μελέτη τοῦ *Ihor Sevcenko*, *On the social background of Cyril and Methodios* (= Περὶ τῆς κοινωνικῆς θέσεως *Kyrillov* καὶ *Metodio*). Ἐπισημαίνομεν καὶ πάλιν ὅτι ἡ μελέτη ἐδημοσιεύθη ἐν τῇ σειρᾷ τῶν *Studia-Palaeoslovenica* τῆς ἐν Πράγᾳ Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν ἐν ἔτει 1971, σελ. 341 - 351.

Τὴν μελέτην ἀνεγνώσαμεν μετὰ μεγίστου ἐνδιαφέροντος. Ὡς ἀνωτέρω ἐμνημονεύσαμεν, τὴν μελέτην ἔκρινεν εὐμενῶς ὁ Καθηγητὴς *Hans-Georg Beck* (*B. Z.* 66 (1973) 175). Πλὴν ἀλλ' ὅμως ὑπάρχουν ἐν αὐτῇ σημεῖα καὶ θέσεις, μετὰ τῶν ὁποίων δὲν δυνάμεθα νὰ συμφωνήσωμεν. Ὁ *Sevcenko* ἐμφανίζεται διστάζων νὰ ἀρνηθῇ τὴν Ἑλληνικὴν καταγωγὴν ἀμφοτέρων τῶν ἱεραποστόλων τῶν Σλάβων, ἀκόμη καὶ τὴν ἐξ εὐγενοῦς οἴκου προέλευσίν των, παρ' ὅτι εἶναι λίαν ἐπιφυλακτικὸς, ὅταν λέγῃ: «. . .none of them goes beyond the imprecision of a hagiographic topos»¹⁶. Ἐνταῦθα εἶναι δυνατόν ἢ λέξεις τοῦ ἀγγλικοῦ κειμένου *imprecision* (= ἐντύπωσις), ἐὰν δὲν ἀπογοητεύῃ καθ' ὀλοκληρίαν, νὰ θεωρηθῇ ὡς σημαίνουσα «ἀνακριβεία»! Δὲν προτιθέμεθα νὰ ἐπεκταθῶμεν εἰς ἀξιολόγησιν τῆς ἐρμηνείας τῶν εἰκόνων, χρησιμοποιοῦντες ταύτην ὡς μέσον ἱστορικῆς ἀποδείξεως. Παρ' ὅλα ταῦτα πιστεύομεν ὅτι ὁ *Sevcenko* ἔχει τὸ θέμα τῶν εἰκόνων, ὡς καὶ τοὺς «Βίους» τῶν ἁγίων ἱεραποστόλων, ὑποτιμήσει. Διότι κατὰ τὴν ἡμετέραν ἀντίληψιν, προκειμένου περὶ τοῦ εἴδους τούτου τῶν εἰκόνων, πρέπει νὰ διακρίνωμεν σαφῶς τὴν διαφορὰν μεταξὺ τῶν ἁγιογραφιῶν ἐν γένει, ἤτοι τῶν τυπικῶς καὶ παραδοσιακῶς, ἵνα μὴ εἴπωμεν μηχανικῶς, προπαρασκευαζομένων, καὶ ἐκείνων, αἱ ὅποια ἠτιολογημένως (*causal*) καὶ ἐκ προθέσεως πρὸς ὠρισμένην χρονικὴν στιγμὴν δημιουργοῦνται καὶ ἀνιστοροῦνται, πρὸς τὸν σκοπὸν ἐξάρσεως τῶν κτητόρων καὶ ἄλλων ἐπισήμων προσώπων, ἵνα ὑπενθυμίζεται τὸ γεγονός διὰ τῆς ἀναμνηστικῆς προβολῆς τῶν προσωπικοτήτων, τόσον τῶν κτητόρων, ὅσον καὶ τῶν ἀνακαινιστῶν, εἰς τὸν ἱερόν ζῆλον τῶν ὁποίων ὀφείλεται ἡ ἀνακαινίσις καὶ ἀποκατάστασις τοῦ ἱεροῦ καὶ ἱστορικῶς ἐνδόξου Ναοῦ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου. Καθ' ἡμᾶς, τοῦτο ἀκριβῶς συμβαίνει ἐν προκειμένῳ μὲ τὰ μωσαϊκὰ καὶ τινὰς τοιχογραφίας τοῦ ἐν λόγῳ ἱεροῦ Ναοῦ. Πρόκειται, ἐπαναλαμβάνομεν, οὐχὶ περὶ τῶν συνήθων καὶ παραδοσιακῶς ἱστορουμένων εἰκονογραφιῶν καὶ τοιχογραφιῶν προβολῆς ἁγίων, τῶν ὁποίων ἡ ἀνάμνησις καὶ ἡ ἐπίκλησις θὰ πρέπει νὰ διατηρηθῇ ἀνὰ τοὺς αἰῶνας, ἀλλὰ πρόκειται περὶ ἁγιογραφιῶν φερωνύμων προσώπων, διὰ τῶν ὁποίων πρέπει νὰ ὑπομνησθῆται ἔσσει

16. *Sevcenko*, μνημ. μελέτη σ. 343ε. (ἐνθ' ἀν.).

διὰ τῶν ὁμωνύμων ἁγίων τῶν εἰκόνων, ὅτι οἱ ἀνακαινισταὶ ἢ κτήτορες ἐπρωτοστάτησαν καὶ συνέβαλον ἀποφασιστικῶς εἰς τὴν ἀνακαίνισιν ἢ καὶ ἀνόρθωσιν τοῦ μερικῶς καταστραφέντος περιπύστου ἱεροῦ Ναοῦ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου Θεσσαλονίκης ὑπὸ τοῦ ἐπαναστάτου Θ ω μ ἃ, ὡς λεπτομερῶς ἐκθέτω εἰς τὴν πρώτην μελέτην μου. Ἔρα ἐν τῷ Ναῷ πιστεύω ἐν πεποιθήσει, ὅτι ἐξεικονίσθησαν πράγματι οἱ φέροντες τὰ ὀνόματα τῶν εἰκονιζομένων ἁγίων, οἱ χορηγοί, οἱ ἀνακαινισταὶ καὶ οἱ τούτων συγγενεῖς, ἅπαντες πρόσωπα διακεκριμένα καὶ ἐπίσημα. Εἰς τὴν θέσιν ταύτην ἐπιτραπήτω μία παρατήρησις. Ἡ ἐπιστήμη δὲν πρέπει νὰ ἐρευνᾶται μόνον ὑπὸ τῶν θεραπευτῶν χάριν τῆς ἐπιστήμης καὶ μόνον, οἷον ἐρασιτεχνικῶς, ἀλλὰ θὰ πρέπει ὁ ἐρευνητὴς ἐπιστήμων νὰ ἔχη τὴν τόλμην νὰ συνάγῃ συμπεράσματα ἡτιολογημένα βεβαίως, ὥστε διὰ τῆς ἐρεύνης του νὰ συλλαμβάνῃ τὴν ὑποκρυπτομένην ἔννοιαν καὶ σημασίαν τοῦ ἀντικειμένου του πέρα τῆς παραστατικῆς ἐμφανίσεως, ὅπως ἐν προκειμένῳ, τῶν εἰκόνων. Ἄλλωστε εἰς τὴν ἀρμοδιότητα τῆς ἀληθοῦς ἐπιστημονικῆς δεοντολογίας πολλάκις ὁ ἐρευνητὴς ἐπιστήμων κατώρθωσε διὰ τολμηρᾶς συλλήψεως νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ἀνακάλυψιν θέσεων, οὐδέποτε πρότερον ὑπ' ἄλλων προβληθεῖσάν. Ἄρκει νὰ δύναται δι' ἀδιαφιλονεικῆτων ἀποδείξεων, ἐπιστημονικῶς ἢ καὶ λογικῶς κατοχυρουμένων, νὰ ἐμφανίσῃ τὴν ἀλήθειαν τῶν θέσεών του, ὡς συμβαίνει καὶ εἰς τὴν ὅλην ἀμφισβητουμένην προβληματολογίαν τῶν προσώπων καὶ τοῦ οἴκου ἢ τῆς καταγωγῆς τῶν ἁγίων ἱεραποστόλων τῶν Σλάβων Κ υ ρ ί λ λ ο υ καὶ Μ ε θ ο δ ί ο υ.

Καὶ τώρα ἐπὶ ἄλλον σημείου, τὸ ὁποῖον θίγει ὁ *Sevçenke* χαρακτηρίζων τὸ ἔργον ἡμῶν περὶ Κ υ ρ ί λ λ ο υ καὶ Μ ε θ ο δ ί ο υ, ὡς «περίεργον», διὸ καὶ ἀναφέρει τοῦτο «*merely for the sake of curiosity*» (= ἀπλῶς χάριν τοῦ περιέργου)¹⁷, χωρὶς ὅμως νὰ προβαίῃ καὶ εἰς ἀναίρεσιν τῆς ἐπὶ τῆς ὀνοματοθεσίας τῶν προσώπων τοῦ οἴκου τῶν δύο ἱεραποστόλων στηριζομένης ἀποδεικτικῆς μας θέσεως. Πρὸς ἀναίρεσιν ἴσως τῆς ὑφ' ἡμῶν ἐπισημάνσεως τῆς σπουδαιότητος τῶν φερωνύμων τοιχογραφιῶν, συμπίπτουσῶν πολλάκις μετὰ τῶν φερωνύμων προσώπων τοῦ οἴκου τῶν ἱεραποστόλων, ὁ *Sevçenke* ἀκολουθεῖ ἄλλην, ἔμμεσον ὁδὸν ἀναίρεσεως τῶν θέσεών μου. Ἐπιζητεῖ νὰ ἀποδείξῃ τὴν ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν ἱεραποστόλων π τ ῶ σ ι ν τοῦ ἀξιώματος τοῦ «δ ρ ο υ γ γ α ρ ί ο υ», ὅπερ ἔφερον ἐν τοῖς «Βίοις» ἀμφοτέρων ὁ πατήρ αὐτῶν Λέων. Ἀλλὰ ἀποφεύγει νὰ διευκρινήσῃ ἀν αἰ περὶ τῶν γονέων τῶν ἱεραποστόλων «μαρτυρίαι» συμπίπτουν μετὰ τῶν φερωνύμων τοιχογραφιῶν τοῦ Ναοῦ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου καὶ τῶν συγγενῶν τοῦ οἴκου τοῦ Λέοντος «δ ρ ο υ γ γ α ρ ί ο υ» ἢ ἀλληλοσυμπληροῦνται, ἔχουσαι ἴσην

17. Ἀπόθι σ. 351, σημ. 54.

ἀξίαν, λόγω τῆς ὁμωνυμίας τῶν προσώπων τῶν εἰκονιζομένων ἀγίων μετὰ τῶν προσώπων τοῦ οἴκου τοῦ Λέοντος «δρογγαρίου». Ἐν ἄλλο σημείον, τὸ ὁποῖον ἦ διέφυγε τὴν προσοχὴν ἢ ἐσκεμμένως δὲν ἀναφέρει ὁ *Severenko*, εἶναι τοῦ χρόνου τῆς συντάξεως τῶν δύο «Βίων», προκειμένου νὰ κρίνωμεν τοὺς λόγους, δι' οὓς χρησιμοποιεῖται ὁ τίτλος τοῦ ἀξιώματος τοῦ Λέοντος ὡς «δρογγαρίου» καθ' ὅλην τὴν μετὰ ταῦτα παράδοσιν. Κατὰ τὴν γνώμην τῶν *P. Meyer - P. Deo*s, *Trois énigmes Cyrillo-methodiennes de la Légende Italique résolues grâce à un document inédit. Analecta Bollandiana, LXXIII, Brüssel 1955* σ. 388 ἑ., ὁ «Βίος» τοῦ Κωνσταντίνου-Κυρίλλου πιθανῶς ἐγράφη περὶ τοῦ 882, μὲν βάσιν τὴν «Ἰταλικὴν Διήγησιν» τῆς ἐποχῆς, καθ' ἣν ἔζων οἱ ἀδελφοὶ καὶ ἴσως καὶ ὁ πατὴρ των, ὅτε ἐφέρετο εἰσέτι ὡς «δρογγάριος», τίτλον τὸν ὁποῖον ἐπαναλαμβάνουν ὅλα τὰ μετὰ ταῦτα χειρόγραφα, ἀπὸ τοῦ ἀρχαιότερου (τοῦ *IB'* αἰ.) μέχρι καὶ τῶν 35 ἄλλων (τοῦ *IE'* καὶ *IS'T'* αἰ.). Καίτοι δὲν δυνάμεθα νὰ βεβαιώσωμεν ὅτι τὸ ἀξίωμα τοῦ «δρογγαρίου» διετήρει εἰσέτι τὴν ὑψηλὴν θέσιν του, ὑποκειμένου τοῦ τιτλούχου μόνον εἰς τὸν «στρατηγόν», καθ' ἣν ἐποχὴν ἐφέρετο τιτοφορούμενος «δρογγάριος», καίτοι προσλαβὼν καὶ ἄλλα ἀξιώματα, κατὰ τὴν ἡμετέραν γνώμην, ὁ Λέων, ὁ πατὴρ τῶν ἱεραποστόλων, δὲν εἶναι ἀπίθανον ἢ τῶν «Βίων» διατήρησις τοῦ τίτλου τούτου νὰ ὀφείλεται εἰς τὴν πρωταρχικὴν μνησίαν τῶν «*Litteras sclavorum*», ἐξ ὧν συνετέθη τὸ πρῶτον ὁ «Βίος» τοῦ Κωνσταντίνου, παραδοθέντος οὕτω τοῦ τίτλου διὰ τοῦ «Βίου» τούτου καὶ εἰς τοὺς μετὰ ταῦτα αἰῶνας¹⁸.

Συναφὲς πρὸς τὴν σημασίαν τοῦ τίτλου τοῦ «δρογγαρίου» καὶ τοῦ χρόνου τῆς μειώσεως τῆς πρότερον ὑψηλῆς του θέσεως ἐν τῇ στρατιωτικῇ καὶ διοικητικῇ ἱεραρχίᾳ εἶναι τὸ εἰς ἄμεσον σχέσιν τελοῦν πρόβλημα τοῦ χρόνου τῆς ἰδρύσεως τοῦ «Θέματος» Θεσσαλονίκης. Κατὰ τὴν ἡμετέραν ἱστορικὴν διακρίβωσιν τὸ «Θέμα» τοῦτο ἰδρύθη μεταξὺ τῶν ἐτῶν 796 καὶ 824. Κατὰ τὴν γνώμην ὅμως τοῦ *Severenko* τὸ «Θέμα» τῆς Θεσσαλονίκης ἰδρύθη περὶ τὸ 836 περίπου, ἂν καὶ μετὰ βεβαιότητος δύναται νὰ λεχθῇ ὅτι τὸ ἔτος 856 ἰδρύθη, ἐξ οὗ καὶ ἀποφαίνεται: «...and the *thema Thessalonica* instated probably by ca. 836, surely by 856»¹⁹. Ὡς πηγὴν δὲ σημειώνει τὸ ἔργον τοῦ *A. Pertusi*, *Constan-*

18. Πβλ. Ἰωάν. Ἀναστασίου, *Βίος Κωνσταντίνου - Κυρίλλου. Βίος Μεθοδίου (ἐν μεταφράσει). Βίος Κλήμεντος Ἀχιλίδος, Θεσσαλονίκη 1968* (Ἐπετ. Θεολ. Σχολ. Παν/μίου Θεσ/κης) σ. 113 - 117, Εἰσαγωγή. — Λεπτομερέστερον περὶ τῆς ἱεραρχικῆς σημασίας τοῦ τίτλου καὶ τοῦ χρόνου τῆς μειώσεως αὐτοῦ κατωτέρω.

19. *Severenko*, σ. 343)4.

tine Porphyrogenitus, De Thematibus: Studi e Testi 160 (1952) 168, τοῦθ' ὅπερ συμφωνεῖ πως, λέγει, καὶ μὲ τὴν γνώμην τοῦ *J. B. Burg*, ὅστις κάμων λόγον περὶ τῆς προελάσεως τοῦ ἡγεμόνος τῶν Βουλγάρων μέχρι τῆς Θεσσαλονίκης, λέγει ἐπ' εὐκαιρίᾳ καὶ ταῦτα: «*It can hardly be an accident that the date to which our evidence for their transaction points (c.A.D. 836) consider with the termination of the second decade of Peace. . .*»²⁰: Ἦτοι «μετὰ δυσκολίας δύναται νὰ θεωρηθῆ ἔν τυχαιῶν συμβίαν, ὥστε ἡ χρονολογία κατὰ τὴν ὁποίαν, συμφώνως πρὸς τὴν μαρτυρίαν ἡμῶν, κατὰ τὴν στιγμήν τῶν συμπτώσεων (c.A.D. 836) νὰ συμπίπτῃ μὲ τὸ τέλος τῆς δευτέρας δεκαετίας τῆς εἰρήνης. . .». Προφανῶς ἡ μνεία τῆς χρονολογίας τοῦ ἔτους 836, συμπιπτούσης μὲ τὸ τέλος τῆς δευτέρας δεκαετίας τῆς ἐπελθούσης εἰρήνης, δὲν δύναται νὰ ἔχη ἄμεσον σχέσιν καὶ μὲ τὴν ἴδρυσιν τοῦ «θέματος» Θεσσαλονίκης, ἀλλὰ τὸ ἀντίθετον δυνατόν νὰ σημαίνει, ὅτι δηλ. προϋπῆρξεν ἡ ἴδρυσιν τοῦ «θέματος», διότι ἡ ἴδρυσιν τοῦ «θέματος» Θεσσαλονίκης ἦτο φυσικὸν νὰ ἐνίσχυε στρατιωτικῶς τὴν ἄμυναν τῆς περιοχῆς, ἐξ οὗ καὶ ἡ ἐπελθοῦσα εἰρήνη.

Ἐπὶ τοῦ προβλήματος τοῦ χρόνου τῆς ἰδρύσεως τοῦ «θέματος» Θεσσαλονίκης θεωροῦμεν ἄξια ἰδιαίτερας σημειώσεως ὅσα κρίνοντες τὸ ἔργον τοῦ *Γ. Ι. Θεοχαρίδου*, Ἱστορία τῆς Μακεδονίας κατὰ τοὺς μέσους χρόνους (285 - 1354), Θεσσαλονίκη 1980 (Μακεδονικὴ Βιβλιοθήκη, ἀριθ. 55. Δημοσιεύματα τῆς Ἑταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν), σ. 222, ἐγράφομεν ἐν τῷ Περιοδικῷ «Ἐκκλησία» τῆς 1 Μαΐου 1982, σ. 247 - 250: «Ἰδιαίτερον ἐνδιαφέροντος εἶναι ἡ διαπίστωσις ὅτι τὸ «θέμα» τῆς Θεσσαλονίκης πρέπει νὰ ἰδρῦθῃ μεταξὺ 796, ὅτε ὑπῆρχεν ἀκόμη ἔπαρχος Θεσσαλονίκης καὶ ὄχι «στρατηγός», καὶ 828 τὸ πολὺ, πρὸ τοῦ ὁποίου συντετάρη τὸ «Τακτικόν» τοῦ *Usrenskiĭ*, τὸ μνημονεῖον πρῶτην φορὰν «πατρικίον καὶ στρατηγὸν Θεσσαλονίκης». Ἡ διαπίστωσις αὕτη ἔχει μεγάλην σημασίαν καὶ διὰ τὴν θέσιν ἡμῶν περὶ τοῦ *Λέοντος*, τοῦ καὶ «δρογγαρίου», πατρὸς τῶν ἱεραποστόλων τῶν Σλάβων *Κυρίλλου* καὶ *Μεθοδίου*, καὶ μάλιστα ὡς ἀναιρετικὴ τῆς θέσεως τοῦ *Sevĕnko*²¹.

Σὺν ἐπὶ τούτοις ἐπιθυμῶ νὰ ἀνακωινώσω ὅτι εἰς ἐρώτησίν μου ὁ συνάδελφος ἐν Θεσσαλονίκῃ κ. Ἰωάν. Καραγιαννόπουλος εἶχε τὴν καλωσύνην νὰ διατυπώσῃ, ὡς ἱστορικὸς τῆς Βυζαντινῆς περιόδου καὶ μάλιστα τῆς περὶ ἧς ὁμιλοῦμεν ἐποχῆς, τὰ ἐξῆς: «Τελευταία μνεία ἀξιωματοῦχου («ὑπάρχου») τοῦ παλαιότατου διοικητικοῦ συστήματος τὸ 796, εἰς ἐπιστολὴν τοῦ Θεοδώρου Στουδίτου (*Migne, P.G. 99, 917*). Πρῶτη ρητὴ μνεία «στρατηγοῦ» Θεσσαλονίκης,

20. *J. B. Burg*, μν. ἔ. σ. 371.

21. *Γ. Θεοχαρίδου*, μν. ἔ. σ. 222 ἐ.ε.

ἀπόδειξις ἐπομένως ὑπάρξεως ὁμωνύμου «Θέματος», τὸ 842/3: Τακτικὸν *Uspenskiĭ* 49, 16 «ὁ πατρικίος καὶ στρατηγὸς Θεσσαλονίκης» (ed. N. Oikonomidès, *Les listes de préséance byzantines des IXe et Xe siècles. Centre National de la Recherche Scientifique, Paris 1972*). Εἰς ἐπιστολὴν ὁμοῦ τοῦ 824 τῶν Μιχαήλ Β' καὶ Θεοφίλου πρὸς τὸν Λουδοβῆκον τὸν Εὐσεβῆ (*Mansi* 14, 418), ἀναφέρεται: «...sed etiam de Asiae et Europae partibus, Thraciae, Macedoniae, Thessalonicae et circumjacentibus Sclavinis». Ἄν ἡ λέξις *Thessalonicae - Thessaloniae* (?) εἶναι βεβαία, τότε πιθανὸν ἡ μνεία τῆς νὰ σημαίη ὑπαρξιν τοῦ ὁμωνύμου διοικητικοῦ σχήματος (= «Θέματος»). Τοῦτο ὁμοῦ μὲ κάποιαν ἐπιφύλαξιν. Ὑπὸ τὰς ἀνωτέρω προϋποθέσεις ἡ ἰδρῦσις «Θέματος» Θεσσαλονίκης θὰ ἠδύνατο νὰ τοποθετηθῆ μεταξὺ τῶν ἐτῶν 796 καὶ 824». Περαιτέρω ὁ συνάδελφος σημειώνει καὶ τὰ ἐξῆς: «Τελευταία μνεία «στρατηγὸς» Θράκης, ἐνεργοῦντος πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις εἰς Στρουμόνα, τοῦτέστιν εἰς Μακεδονικὰ ἐδάφη, τὸ 789 (= Θεοφ. 463, 28). Τὸ 802 ἀναφέρεται ὁ Ἄετιος «μονοστράτηγος» εἰς τε τὴν Θράκην καὶ τὴν Μακεδονίαν (= Θεοφ. 375, 20). Ἐπομένως τὸ «Θέμα» Μακεδονίας ἰδρῦθη μεταξὺ 789 καὶ 802. «Πρώτη πάντως ρητὴ μνεία του τὸ 813, ὅτε ἀναφέρεται ὁ Ἰωάννης πατρικίος καὶ στρατηγὸς Μακεδονίας, ὁ Ἀπλάκης» (= Θεοφ. 501, 1 ἐ.).— Σημειωθῆτω τέλος ὅτι καὶ ὁ γνωστός διακεκριμένος βυζαντινολόγος *Fr. Dvornik* εἰς τὸ κλασσικὸν ἔργον του *Les Légendes de Constantin et de Méthode, Pragne 1933*, τὴν ἰδρῦσιν τοῦ «Θέματος» Θεσσαλονίκης θεωρεῖ γενομένην κατὰ τὸ πρῶτον ἡμισυ τοῦ Θ' αἰῶνος (Ἰβλ. ἡμετέραν μελέτην. Οἱ ἄγιοι ἱεραπόστολοι τῶν Σλάβων *Κύριλλος καὶ Μεθόδιος*, σ. 9 - 10).

Ὁφείλομεν πάντως νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι ἡ χρονολόγησις τῆς ἰδρῦσεως τοῦ «Θέματος» Θεσσαλονίκης ἔμμεσον, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἀσήμαντον διὰ τὴν ἄρσιν τῶν ἰσχυρισμῶν τοῦ *Senckenko*, ἀξίαν ἔχει διὰ τὴν ἀπόδειξιν τῆς καταγωγῆς τῶν ἱεραποστόλων τῶν Σλάβων καὶ τὴν ἀξιολόγησιν τοῦ ἀξιώματος τοῦ «δρογγαρίου» τοῦ Ἀέοντος, πατρὸς τούτων. Παρὰ ταῦτα ἡ τοῦ εἰρηρηνμένου «Θέματος» χρονολόγησις τῆς ἰδρῦσεώς του προσφέρεται ὡς μέσον μαρτυρίας τοῦ καθορισμοῦ τοῦ προσώπου τοῦ Ἀέοντος. Ἀποφασιστικῆς πάντως σημασίας παραμένει μ' ὅλα ταῦτα ἡ εἰς ἡμᾶς ἀρκοῦντως γνωστὴ προσωπικότης τοῦ Ἀέοντος «δρογγαρίου», ὡς καὶ τῶν συγγενῶν αὐτοῦ, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἡμετέρων διηκριβωμένων διαπιστώσεων. Ὡς πρὸς δὲ τὰ ἀποδιδόμενα εἰς αὐτὸν «κοσμητικὰ» (= *ornamentis*) ἐπίθετα, τὰ συνοδεύοντα τὰ ἐκάστοτε ἀξιώματα αὐτοῦ, ὡς ἡμεῖς πιστεύομεν, στηριζόμενοι εἰς τὴν σχετικὴν πληροφόρησιν τοῦ Θεοδώρου Στουδίτου, τὸ ἀξίωμα τοῦ «δρογγαρίου» εἶναι καὶ παρέ-

μεινε τὸ σπουδαιότερον, πᾶν ἄλλο ἢ ὑποτιμητικόν, ὡς δέχεται ὁ *Sevčenko*.

Δυνάμεθα λοιπὸν ἐν ἀταραξίᾳ νὰ μνημονεύσωμεν τὰς ἐκφρασθεΐσας διατυπώσεις εἰς τινὰ ἱστορικὰ ἔργα, ὁποῖα καὶ ἡ ἀκόλουθος: «... *Michael sent two missionaries who had already won fame by their visits the Khazars and Saracens, the brothers Constantine and Methodios, sons of a high official at Salonica. If not themselves Slavs...*» («... Ὁ Μιχαήλ ἀπέστειλε δύο ἱεραποστόλους, οἵτινες εἶχον ἤδη ἀποκτήσει φήμην διὰ τὰς ἀποστολάς των εἰς τοὺς Χαζάρους καὶ τοὺς Σαρακηνοὺς, τοὺς ἀδελφούς Κωνσταντῖνον καὶ Μεθόδιον, τέκνα ἐπισήμου οἴκου ἐν Θεσσαλονίκῃ. Ἐὰν ὄχι οἱ ἴδιοι Σλάβοι, ἦσαν ὅπωςδήποτε ἀρκετὰ γνωστοὶ εἰς πλείστους τοῦ τμήματος τῆς νοτίου περιοχῆς τῶν Σλάβων...»²².

Ἐν κατακλείδι ἐπιθυμῶ νὰ ἐπαναλάβω ὅσα διετύπωσα ἐν τῇ βιβλιοκρισίᾳ μου διὰ τὸ ἔργον τῆς συναδέλφου Αἰκ. Χριστοφιλοπούλου, Βυζαντινῆ Ἱστορίας, Ἀθῆναι 1981. Εἰς ἀπάντησιν τῆς ἐν σ. 219 τοῦ Β' τόμου τῆς Ἱστορίας τῆς ἐκφρασθεΐσης γνώμης, ὅτι ἡ περὶ Κνρίλλου καὶ Μεθοδίου, θέσις μου θεωρεῖται ὡς «το λ μ η ρ ά», ἔγραψον τὰ ἐξῆς: «Ἐλπίζω νὰ ἄρω τὰς ἀντιρροήσεις ἐπὶ τε τῆς Ἑλληνικῆς καταγωγῆς καὶ ἐπὶ τοῦ οἴκου καθόλου τῶν ἐνδόξων τούτων ἱεραποστόλων τῶν Σλάβων προσεχῶς δι' ἐτέρας μελέτης. Τοῦτο ἀκριβῶς πράττω νῦν διὰ τῆς παρουσίας μελέτης. Λεχθῆτω πάντως ἐκ προοιμίου ὅτι οὐδεμία ἱκανοποίησις διὰ τὸν ἀληθῆ ἐπιστήμονα ἐρευνητὴν εἶναι μεγαλειτέρα ἀπὸ τὴν ἀπόδειξιν τῆς ἐπιστημονικῆς ἀληθείας, δι' ἀπηκριβωμένης ἐρεύνης, ἔστω καὶ ἂν αὕτη ἀντικρούει τὴν ἐκφρασθεΐσαν πρότερον γνώμην ἢ θεωρίαν του. Ἀλλ' ἡ ἄνευ ἐρεύνης ρηματορικὴ καὶ τοῦτ' αὐτὸ ἀξιωματικὴ ἀπαίτησις ἀναιρέσεως μιᾶς ἔστω θεωρίας, εἶναι ἂν μὴ τι ἄλλο, ἀδόκιμος ἀπὸ ἐπιστημονικῆς ἀποδεικτικῆς δεοντολογίας. Ὡς πρὸς τὸ θέμα τοῦτο ἀρκεῖ ἐπὶ τοῦ παρόντος νὰ εἶπω ὅτι διήλθον ἡμέρας καὶ νύκτας πολλὰς καὶ ἐπὶ ἔτη ἀναζητῶν τὴν πηγαίαν ἀλήθειαν περὶ τῶν ἱεραποστόλων τῶν Σλάβων καὶ τοῦ οἴκου αὐτῶν. Ἐπειδὴ δὲ αἱ πηγαὶ καὶ μάλιστα αἱ τοῦ Θεοδώρου Στουδίτου ἦσαν ἀσαφεῖς, ἐσκέφθην ὅτι τὴν λύσιν θὰ προσεπέριζεν ἴσως ἡ ὀνοματολογία τῶν ἐνδόξων τούτων ἀνδρῶν. Ἐκ τῆς ὀνοματοθεσίας λοιπὸν ἐκκινήσας καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀγιολογικῶν καὶ ἱστορικῶν πηγῶν, μάλιστα δὲ ἐκ τοῦ «Βίου τοῦ ἀγίου Φιλαρέτου», τοῦ ἐκδοθέντος ὑπὸ τῶν *Mariette Fourmy-Maurice Leroy* («Byzantion» IX (1934) 85-109), κατέληξα εἰς τὴν διαπίστωσιν τῆς ἀνιχνεύσεως οὐ μόνον τῶν συγγενῶν

22. R. M. Seton-Watson, *A history of the Czechs and Slovaks*, London 1943 σ. 13.

προσώπων *Κυρίλλου* καὶ *Μεθοδίου*, ἀλλὰ καὶ τῶν μετὰ τοῦ οἴκου αὐτῶν συνδεομένων προσώπων ἐξ αἵματος ἢ καὶ ἐξ ἀγχιστείας. Τὰ συμπεράσματά μου λοιπὸν δὲν εἶναι ἀποτέλεσμα φαντασίας, ἀν καὶ ἄνευ φαντασίας εἶναι ἀδύνατος οἰαδήποτε ἐπιστημονικὴ ἀνακάλυψις, ἀλλ' ὠρίμου σκέψεως καὶ μακρᾶς ἐρευνητικῆς προσπαθείας καὶ συγκριτικῆς τῶν ἱστορικῶν καὶ φιλολογικῶν πηγῶν ἀναδιφήσεως.

Τὴν μόνην ἔμμεσον ἀπάντησιν εἰς τὴν τοποθέτησιν ὑπ' ἐμοῦ τοῦ ὅλου θέματος, προσεπάθησε νὰ δώσῃ ὁ ἐν *Dumbarton Oaks* γνωστός βυζαντινολόγος Καθηγητῆς *Sevçenko*, ὅστις ἐπανερχόμενος διὰ τῆς μνημονευθείσης μελέτης του εἰς τὴν προσφιλῆ ἄποψιν τῶν παλαιότερων Σλάβων καὶ μάλιστα τῶν Ρώσων συγγραφέων περὶ *σλαβικῆς* καταγωγῆς τῶν ἀδελφῶν *Κυρίλλου* καὶ *Μεθοδίου*, ἐπεζήτησε νὰ ἀποδείξῃ ὅτι τὸ ἀξίωμα τοῦ «*δροουγγάριου*», τοῦ πατρὸς τῶν ἀνωτέρω ἀδελφῶν, εἶχε ἤδη ὑποβαθμισθῆ κατὰ τὸν Θ' αἰῶνα, ὑπερτονίζων τὴν μετὰ τὴν *Μακεδονικὴν* *δυναστείαν* ἐπελθοῦσαν *μειωτικὴν* *πράγματι* *μεταβολὴν* καὶ ὑποβάθμισιν διὰ *πολιτικοῦς* *λόγους* τοῦ στρατιωτικοῦ τούτου ἀξιώματος²³. Ἀλλὰ διὰ παραλεί-

23. Ὁ *Sevçenko* ἀναγνωρίζει ἐν σ. 345 τῆς μελέτης του ὅτι «κατὰ τὸ ἔτος 838 εἰς «*δροουγγάριος*» πρέπει νὰ ἔχη ἀπολαύσει μίαν ὑψηλὴν θέσιν, διότι ὁ *Γεώργιος* ὁ *Συνεχιστῆς* σημειώνει ἰδιαιτέρως τὸν *Κωνσταντῖνον* τὸν «*δροουγγάριον*» (παρὰλήλως πρὸς πέντε μόνον ἄλλα ὀνόματα) μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, οἵτινες ἐφυλακίσθησαν μετὰ τὴν πτώσιν τῆς δυναστείας τοῦ *Ἀμορίου*. Μνημονεύει δὲ τοῦτον ἀκριβῶς μεταξὺ δύο ἀξιωματῶν ὑψηλῶν βαθμῶν (ἐνὸς «*πατρικίου*» καὶ «*στρατηγοῦ*» καὶ ἐνὸς «*τουρμάρχου*»). Ἀλλὰ περὶ τῶν πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν ἀξιωμάτων ἐν Βυζαντίῳ παραπέμπω εἰς τὸ πρωτοποριακὸν ἔργον τοῦ *J. B. Bury*, *The Imperial Administrative System in the Ninth Century. With a revised text of the «Kletorologion» of Philotheos*. Printed in U.S.A. Burt Fran Franklin, 235 East 44th St. New York, N. Y. 10017 (ἔκδ. φωτομηχανικὴ ἐκ τῆς πρώτης ἐκδόσεως τοῦ ἔτους 1911 σσ. XY + 530). Ἐνταῦθα καὶ περὶ τῶν ἀξιωμάτων ἄνω μᾶς ἐνδιαφέρουν, ἦτοι στρατηγοῦ, ἐπάρχου, τουρμάρχου, σακελλαρίου, ὄρφανοτρόφου, δροουγγαρίου, χαρτουλαρίου κ.ἄ.— Τὴν ἐκθεσίαν του περὶ τῶν πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν ἀξιωμάτων ὁ *Sevçenko* στηρίζει, πέρα τῆς ὑπ' αὐτοῦ ἀναφερομένης παλαιότερας καὶ νεωτέρας βιβλιογραφίας, κυρίως εἰς τὸ ἔργον τοῦ αὐτοῦ Ἀγγλοῦ συγγραφέως *J. B. Bury*, *A History of the Eastern Roman Empire, from the fall of Irene to the accession of Basil I*, London 1912 καὶ μάλιστα εἰς τὸ κεφ. VII, παράρρ. 2: *Military and Naval Organization* σ. 221 - 23 καὶ κυρίως εἰς τὰς σ. 227 καὶ ἐξῆς.— Τὴν ἀνεύρεσιν τῶν λημμάτων ἐκάστου ἀξιώματος διευκολύνει τὸ ἔργον: *M. Γρηγορίου* - *Ἰωαννίδου*, *Πίνακες*, ἀναφερόμενοι εἰς τὸ ἀνωτέρω ἔργον τοῦ *J. B. Bury*, *The Imperial Administrative System in the Ninth Century*. Ἰδιαιτέρας μνείας ἄξιον εἶναι τὸ νεότερον ἔργον τοῦ Καθηγητοῦ *N. Οἰκονομίδου*, *Les listes de Préséance Byzantines des IXe et Xe siècles*, Paris 1972 (σσ. 403). Πλοσιὰ βιβλιογραφία.— Διὰ τὰ

φρων και ὑπερπηδήσεων και ἐπισφαλῶν ὑποθέσεων ἢ και ἀοριστολογιῶν και ἀθαιρέτων ἰσχυρισμῶν, διὰ παραθεωρήσεως τῶν πηγαίων μαρτυριῶν και μάλιστα τοῦ «Βίον» ἀμφοτέρων τῶν ἐνδόξων ἱεραποστόλων τῶν Σλάβων και ἀρνήσεως τῶν ἐν τοῖς «Βίοις» ρητῶς λεγομένων περὶ τῆς καταγωγῆς τούτων ἐξ ἀριστοκρατικοῦ Οἴκου, οὐδὲν ἀποδεικνύεται, παρὰ τὴν πληθωρικὴν ἐπίκλησιν τῆς παλαιότερας γνωστῆς βιβλιογραφίας, τῆς ἀπὸ πολλοῦ πεπαιλωμένης («Βίος» Κωνσταντίνου II, σ. 119 μετάφρ. Ἀναστασίου: «Εἰς τὴν πόλιν τῆς Θεσσαλονίκης ἕζη ἄνθρωπος καταγόμενος ἐξ εὐγενοῦς γένους και πλούσιος. Τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἦτο Λέων». Ὅρα και «Βίον» Μεθοδίου κ. II, σ. 152 Ἀναστασίου μετάφρ.: «Ἐξ ἀμφοτέρων τῶν γονέων κατήγετο (δηλ. ὁ Μεθόδιος) ὄχι ἐκ κατωτέρου, ἀλλ' ἐκ λείαν ἐνδόξου και περιφανοῦς γένους, τὸ ὁποῖον πρὸ πάντων ὑπὸ τοῦ Θεοῦ και τοῦ αὐτοκράτορος και ὑπὸ πάσης τῆς Θεσσαλονίκης ἐτιμᾶτο, ὡς και τὸ ἐξωτερικὸν παρουσιαστικὸν του ἐδείκνυε...». — Καὶ ὁμως ὁ *Sevčenko* παραθεωρεῖ τὴν κατηγορηματικὴν δήλωσιν ἀμφοτέρων τῶν «Βίων», παρὰ τὴν διαβεβαίωσιν τοῦ δυνάμενον νὰ ἔχη ἀσφαλῆ γνώμην αἰοδίμου *Francis Dvornik* ἐν τῷ μνημονευθέντι κλασσικῷ ἔργῳ του ἐν σ. 38 ἀποφανθέντος ὅτι: «*Les affirmations des légendes sur la jeunesse des deux frères doivent être regardées comme véridiques!*»!

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Διὰ τῆς ἡμετέρας Ἀνακοινώσεως ἠθελήσαμεν ἅπαξ ἔτι και ἐν ἀπολύτῳ αὐτοπεποιθήσει νὰ ἐμφανίσωμεν ὡς ὀρθὰ τὰ διὰ τῶν ἐν ἔτει 1969 δημοσιευθειῶν τριῶν Μελετῶν μας περὶ τῶν ἁγίων ἱεραποστόλων τῶν Σλάβων Κυρίλλου και Μεθοδίου, μάλιστα ἐν συσχετισμῷ πρὸς τὴν Βασιλικὴν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου Θεσσαλονίκης συμπεράσματα ἡμῶν περὶ τῆς βασιλικῆς καταγωγῆς τούτων, ὡς ἐγγονῶν τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ ΣΤ', υἱοῦ τοῦ αὐτοκράτορος Λέοντος Δ' και τῆς συζύγου αὐτοῦ Εἰρήνης τῆς Ἀθηναίας (775 - 780 και

χρονολογικὰ προβλήματα τοῦ ἱεροῦ Ναοῦ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου Θεσσαλονίκης ἀξιολογήτατον και λίαν ὑποβοηθητικὸν εἶναι τὸ ἔργον τοῦ Καθηγητοῦ και Ἑταίρου τῆς ἡμετέρας Ἀκαδημίας *Paul Lemerle*, *Les plus anciens recueils des Miracles de Saint Démétrius*, I: *Le Text*, Paris 1979 (ss. 268). II: *Commentaire*, Paris 1981. Πολὸν διευκολύνει τοὺς Ἕλληνας ἔρευνητὰς εἰς λεπτομερῆ θεώρησιν τοῦ περιεχομένου τῶν «Βίων» τῶν ἱεραποστόλων, τὸ ἔργον τοῦ ἐν Θεσσαλονίκῃ Καθηγητοῦ Ἰωάν. Ε. Ἀναστασίου, *Βίος Κωνσταντίνου-Κυρίλλου, Βίος Μεθοδίου (ἐν μεταφράσει) και Βίος Κλήμεντος Ἀχιλίδος. Θεσσαλονίκη 1968.*

Ειρήνης 780 - 802). Ἐπιπλέον ὡς ἤτο ἐπόμενον, ἠγέρθησαν καί τινες ἀμφιβολίαι. Ὡς εἶπον καὶ ἐν ἀρχῇ τῆς Ὀμιλίας μου, οἱ ἀμφιβάλλοντες δὲν ἠροῦντο — ἂν καὶ οὐχὶ κατηγορηματικῶς — τὴν ἐλληνικὴν καταγωγὴν τούτων, ἀλλ' ἐτίθετο ὑπὸ ἀμφισβήτησιν ἢ ἡμετέρα ἀποδεικτικὴ θέσις, ὡς μὴ πλήρως πειστικὴ. Ἡ παλαιὰ αὕτη θεωρία περὶ μὴ ἐλληνικῆς καταγωγῆς τούτων, μερικῶν ἐπιστημόνων ἐκ τοῦ σλαβικοῦ κυρίως χώρου, ἀντεκρούσθη ἐπαρκῶς ὑπὸ τοῦ δεινοῦ Τσέχου βυζαντινολόγου καὶ σλαβολόγου Francis Dvornik. Πᾶσαι δὲ αἱ προσπάθειαι αὗται ἀνελήφθησαν μὲ προμελετημένην σκοπιμότητα. Ἀπέβλεπον δηλαδὴ οἱ ἀρνηταὶ τῆς ἐλληνικῆς καταγωγῆς Κυρίλλου καὶ Μεθοδίου εἰς τὸ νὰ ὀδηγήσουν εἰς τὴν, ἔστω καὶ μὴ πλήρως ἀποδεικνυομένην ἐκ τῶν πηγῶν, τοῦλάχιστον τὴν ἕμμεσον ἀποδοχὴν τῆς σλαβικῆς καταγωγῆς τούτων, εἰς πείσμα τῶν ἱστορουμένων ὑπὸ τῶν δύο «Βίων» Κ. καὶ Μ. Προφανῶς καὶ τὸ περὶ Μακεδονίας «πρόβλημα», ὡς τὸ ἐξαρκηρίζον — ἱστορικὸν «θέμα» καθ' ἡμᾶς καὶ οὐχὶ «προβλημα» — ἔπαιξε καὶ παίζει καὶ ἐνταῦθα σπουδαιότερον δι' αὐτοὺς τῆς ἐπιστημονικῆς ἀληθείας ρόλον. Ἄλλωστε εἰς τὰς ἡμέρας μας τὸ ἐν λόγῳ «θέμα» ἐπιζητοῦν οἱ ἐνδιαφερόμενοι νὰ πολιτικοποιήσουν καὶ νὰ ἐμφανίσουν τοῦτο ὄχι μόνον ὀξύ, ἀλλὰ καὶ κρίσιμον! Τολμοῦν δηλαδὴ οἱ πανσλαβισταὶ ὄχι μόνον νὰ ἀμφισβητοῦν τὴν ἐλληνικότητα τῆς Μακεδονίας καὶ Θράκης, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ἀρπακτικῇ των ἐπεκτατικῇ βουλιμῇ κατατέμνουν τὴν εἰς τὸ τρίγωνον τῶν ἐλληνικῶν συνόρων μετὰ τῶν ὁμόρων κρατῶν εὐρισκομένην ἐλληνικὴν περιοχὴν εἰς τρία μέρη(!), ὅπως εὐκαιρίας δοθείσης δυνηθῆναι νὰ ὑφαρπάσῃ ἐκάστη τῶν ὁμόρων χωρῶν τὸ ἱκανοποιοῦν τὰς φιλοδόξους ἀρπακτικὰς των διαθέσεις μερίδιον! Πρὸς ἐνίσχυσιν δὲ τοῦ ἀπωτέρου ἢ ἐγγυτέρου, ὡς πιστεῦον, σκοποῦ των, θέτουν εἰς μέσον καὶ τὸ πρόβλημα τῆς καταγωγῆς τῶν Ἐλληνων ἱεραποστόλων τῶν Σλάβων Κυρίλλου καὶ Μεθοδίου.

Ἐπιπλέον αἱ τάσεις καὶ ἐπιδιώξεις αὗται οὔτε νέαι εἶναι, οὔτε καὶ διὰ νέων ἐπιχειρημάτων ἱστορικῶν δικαιολογοῦνται. Παρ' ὅλα ταῦτα ὅμως ἡ σλαβικὴ προπαγάνδα δὲν ἔπαυσε, οὐδὲ παύει καὶ σήμερον ἀκόμη νὰ προβάλλῃ ἔωλα καὶ ψευδεπίπλαστα ἐπιστημονικῶς ἐπιχειρήματα γραπτῶς καὶ δι' Ἀνακρινώσεων εἰς Διεθνή Συνέδρια, εἰς Ἐπιστημονικοὺς Συλλόγους, καὶ ἀκόμη διὰ τοῦ καθημερινοῦ Τύπου, τοῦ ἰδικῶν των καὶ τοῦ ξένου, σκορπίζον δὲ ἀφειδῶς χρήματα διὰ νὰ ὀργανώσουν ἀγωνιστικὰς φιλοσλαβικὰς ομάδας, ἰδίᾳ εἰς Αὐστραλίαν, Καναδᾶν, Ἀμερικὴν, Σουηδίαν καὶ ἄλλας εὐρωπαϊκὰς χώρας, ἐλπίζοντες ὅτι οὕτω προετοιμάζουν τὸ ἔδαφος πρὸς πραγμάτωσιν τῶν σκοτεινῶν σχεδίων των! Καὶ ὡς πρὸς τὴν πολιτικὴν διεθνοποίησιν τοῦ ὅλου «θέματος» περὶ Μακεδονίας, εἰς τὸ ὁποῖον συμπορεύεται καὶ ἡ τάσις των ἀρνήσεως τῆς ἐλληνικῆς καταγωγῆς τῶν ἀδελφῶν ἱεραποστόλων, ἡμεῖς ὡς ἐρευνηταὶ ἐπιστήμονες ἐν καὶ μόνον δικαίωμα καὶ καθῆκον ἔχομεν, δι' ἐπιστημονικῶν

ἀποδεικτικῶν στοιχείων νὰ φανερώσωμεν τὴν ἀλήθειαν καθαρὰν καὶ ἔξω πάσης πολιτικῆς σκοπιμότητος. Πρόθεσις ἰδική μας ἦτο καὶ εἶναι νὰ διαλευκάνωμεν δι' ἐπιστημονικῶν ἐπιχειρημάτων τὸ πρόβλημα τῆς καταγωγῆς τῶν Ἑλλήνων ἱεραποστόλων τῶν Σλάβων, τὸ ὁποῖον τόσον στενωῶς συνδέεται μὲ τὸ ὄλον «θέμα» τῆς Μακεδονίας, πρὸς τὸν σκοπὸν καὶ μόνον ἵνα παύσῃ, ὅσον εἶναι δυνατόν, ἡ ἠθελημένη κατάχρησις καὶ διαστρέβλωσις τοῦ προβλήματος.

Ἄς μᾶς ἐπιτραπῇ, τέλος, νὰ ἐκφράσωμεν τὴν γνώμην ὅτι τὸ ὄλον πρόβλημα ἐμφανίζεται ὑπὸ τῶν ἀμφισβητούντων τὴν Ἑλληνικὴν καταγωγὴν τούτων, ὡς ἐὰν πρόκειται περὶ μιᾶς ἐξεζητημένης καὶ τοῦτ' αὐτὸ σπασμωδικῆς κινήσεως. Καὶ τοῦτο, διότι εἰς ἄλλας μεμακρυσμένας ἐποχὰς δὲν ὑπῆρχε τοιοῦτον πρόβλημα. Καὶ τὸ διατί; Ἔχει ἄμεσον τὴν ἀπάντησιν. Τότε δὲν ὑπῆρχον ἐθνικισμοί, ἐθνικοσοσιαλισμοὶ ἢ καὶ ρατσισμοί! Σήμερον ταῦτα ἀποτελοῦν τραγικὴν κληρονομίαν τοῦ παρελθόντος, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ὁμολογητέον ἡμεῖς οἱ Ἑυρωπαῖοι δὲν ἔχομεν εἰσέτι ἀπελευθερωθῆ. Τὸ θέμα τοῦτο ὅμως δὲν ἀνήκει ἐνταῦθα πρὸς συζήτησιν. Διὰ τῆς Ἀνακινώσεως ἡμῶν ἓνα καὶ μοναδικὸν σκοπὸν ἐθέσαμεν: Ἱστορικὰς παραπλανητικὰς ἐρμηνείας, παρεξηγήσεις, σφαλερὰς ἢ καὶ ἠθελημένας διαστρεβλώσεις τῆς Ἱστορίας νὰ ἐλέγξωμεν, ἐπὶ τῇ βάσει ὀρθῆς ἀπὸ ἐπιστημονικῆς ἀπόψεως ἐρμηνείας τῶν πηγῶν. Ἀπεβλέψαμεν ἐπίσης εἰς τὸ νὰ διασφαλίσωμεν τὴν ὀρθὴν τοποθέτησιν τοῦ προβλήματος τῆς ἐλληνικῆς ἢ μὴ καταγωγῆς τῶν δύο ἱεραποστόλων τῶν Σλάβων, πρὸς χάριν καὶ μόνον τῆς ἱστορικῆς ἀληθείας. Ἄλλωστε ἀδιαμφισβήτητος ἀρχὴ τοῦ ἀληθοῦς ἐπιστήμονος πρέπει νὰ εἶναι ἡ εὐθαρσῆς ὁμολογία τῆς ἀπηκριβωμένης ἐπιστημονικῆς ἀληθείας, ἔστω καὶ ἐναντιουμένης τυχὸν εἰς τὴν ἐκφραστῆσαν ὑπ' αὐτοῦ ἀντίθετον προηγουμένως γνώμην. Δὲν εἶμαι εἰς θέσιν νὰ γνωρίζω, ἂν ὁ ἐν *Dumbarton Oaks* βυζαντινολόγος κ. *Sevčenko*, μετὰ τὴν δημοσίευσιν τῆς Μελέτης περὶ ἀνακινώσεως τοῦ ἰσχυρισμοῦ του περὶ σλαβικῆς καὶ ὄχι ἑλληνικῆς καταγωγῆς τῶν Ἑλλήνων καθ' ἡμᾶς ἀγίων ἀδελφῶν, θὰ ἀλλάξῃ θέσιν. Δὲν δύναμαι ἐπίσης νὰ γνωρίζω ἀπὸ τοῦδε τί θὰ ἀπαντήσῃ διὰ τὴν ἐσφαλμένην γνώμην, ὅτι ὁ πατὴρ τῶν ἱεραποστόλων *Λέων* «*δρουγγάριος*» ἦτο ταπεινῆς καταγωγῆς καὶ κατωτάτης κοινωνικῆς θέσεως, κατωτέρου στρατιωτικοῦ ἢ διοικητικοῦ βαθμοῦ καὶ κάθε ἄλλο παρὰ πλοῦσιος, καὶ πάντα ταῦτα παρὰ τὰς ἀντιθέτους διαβεβαιώσεις τῶν δύο «*Βίων*», τῶν καὶ πρωταρχικῶν πηγῶν, ὅτι ἀμφότεροι οἱ γονεῖς τούτων ἦσαν καὶ «*πλοῦσιοι*» καὶ ἐξ «*εὐγενοῦς γένους*». Ἡμεῖς πάντως ὄχι μόνον δὲν ἀφιστάμεθα τῆς ἀποκαλυφθείσης καὶ ἀποδειχθείσης διὰ τῆς ἡμετέρας ἐρευνητικῆς προσπαθείας ἑλληνικῆς καὶ δὴ καὶ βυζαντινῆς καταγωγῆς τῶν μεγάλων καὶ ἐνδόξων ἀδελφῶν *Κυρίλλου* καὶ *Μεθοδίου*, ἀλλ' ἔτι περισσότερον ἐστερεώθημεν ἐκ τῆς ἀντιρρητικῆς μας τοποθετήσεως ἐναντι τοῦ κ. *Sevčenko*, ὡς πρὸς τὴν ὀρθὴν καὶ ἐπιτυχῆ διατύπωσιν τῶν συμπερασμάτων μας.